

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Commentarii Exegetici In Apocalypsim Ioannis Apostoli

Viegas, Brás

Parisiis, 1615

Commentarium Secundum Exegeticum. De Virgine Deipara, in quo
mulieris appellatio explicatur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39261

fuerunt. Nec prætereundum, quòd non *adificata*, sed *fundata* in sapphiris dicitur, quoniam etiam ea, quæ in Virgine inferiora videbantur, & quasi totius ædificij fundamenta, cœlestia planè fuerunt: potissimum verò eius humilitas, in quâ tantquam in sapphiro fundata cœlum quoddam splendidissimum retulit. Accedit, quòd sapphirus, si excellat, insigniri solet pulcherrima stella, vt colligitur ex Plin. lib. 37. cap. 9. quòd præcipuè ad Virginem pertinet, quæ sapphirus fuit gerens pulcherrimam stellam, hoc est, Christum, qui stella appellatur Apoc. 1. *Qui vicerit, dabo illi stellam matutinam*, id est, meipsum, vt nonnulli interpretantur. Denique cur non dicatur Virgo omnino cœlestis, quam sol vestit, Luna calceat, stellæ coronant?

Plinius.
B. Virgo sapphirus stella
1. Christo insignita.
Apoc. 1. 2. 8.

COMMENTARIUM SECUNDVM EXEGETICVM.

De Virgine Deipara, in quo mulieris appellatio explicatur.

De nomine sanctissimæ Virginis.

SECTIO PRIMÆ.

I.

EQVITVR ordine in visione Ioannis explicandum, cur Virgo sanctissima dicatur mulier. Et quoniam postulat doctrinæ ratio, vt non solum, cur Virgo appelletur mulier, sed etiam qualis mulier illa fuerit doceamus: disputabimus hoc commentario de eximia Virginis forma, vel de duplici & animi, & corporis pulchritudine: hæc enim solet esse præcipua in fœminis prærogatiua. Sed prius de excellentis huius mulieris nomine disserendum.

II.

Tria nomina
tetragram-
mata apud
Hebræos.

Clem. Alex.
Theodor.

D. Hieron.
Greg. Naz.
Orig.
Euseb. Cæs.
Theodor.
Nomen Dei
cur ineffabi-
le.

Pro ampliori igitur cognitione eorum, quæ dicturi sumus, oportet altius repetito principio aduertere tria esse Hebræa nomina tetragrammata, vel quadrilitera mysteriorum plenissima, & quæ maximè pertinent ad excellentiam nominis Mariæ explicandam. Primum est nomen Dei ineffabile, quod ab Hebræis dicitur, *Semhamphoras*, id est, nomen expositum: id nomen communiter dicitur *Iehonah*: sed multò verius est germanam eius nominis pronunciationem ignotam veteribus fuisse, & adhuc ignorari: vnde quidam efferebant *Iahoh*, vt Clemens Alex. lib. 5. Strom. alij *Iaueh*, sine *Iah*, vt Theodoret. in quæst. super Exod. quæst. 15. Nullus verò antiquorum *Iehonah*, vt modò communiter pronunciat, imò omnes eiusmodi nomen *Ἰεχωφάριον*, id est, ineffabile appellarunt: quemadmodum docent Diuus Hieronymus epist. 136. ad Marcel. D. Gregorius Nazianzen. orat. 4. de Theologia, Origen. homil. 14. super Num. Euseb. Cæsar. lib. 11. de præpar. Euang. cap. 8. Theodoret loco citato: quanquam Hebræi dicant appellari ineffabile, non quòd pronuciari non possit, sed quòd nemini illud pronuciare licitum fuerit, præterquam summo Sacerdoti, idque solum in benedictionibus, quæ fiebant in templo: imò putabant, si quis illud irreuerenter pronuciallet, fore periculum, ne rueret vniuersa mundi fabrica. Itaque vbi-
cunque illud in sacris literis offenderent, loco eius legebant *Adonai*, vel *Elohim*.
Cæterum

Cæterum licet eius germana pronuntiatio ignota sit, illud constat nomen esse tetragrammaton, id est, quatuor literis constans consonantibus, quæ sunt iod, he, vai, he 777. Quænam verò puncta, quibus loco vocalium Hebræi vtuntur, subintelligenda sunt sub eiusmodi consonantibus, hoc verò dicimus igitur olim fuisse veli ipsi Hebræis, quippe qui sine punctis legebant. Punctorum enim usus, & inuentio fuit à posterioribus Hebræis excogitata, ne lingua Hebræa penitus interiret: id quod factum fuisse anno quadringentesimo trigesimo sexto ab euerfione templi Hierosolymitani, hoc est, anno Domini quadringentesimo septuagesimo sexto apud Tyberiadem Palæstinæ existimat Helias Leuita Germanus in præfat. Masloret.

Punctorum
inuentio quæ
do excogitata
ab Hebræis.
Helias Le-
uita.

Quod ad mysterium nominis pertinet, primò certum est vel ipsis Hebræis au-
toribus nomen hoc ineffabile nunquam tribui in sacris literis nisi Deo per essen-
tiam: ex quo multa testimonia aduersus Hebræos depromuntur ad probandam
diuinitatem Messia, cui in sacris literis sacrissimè nomè ineffabile tribuitur, veluti
Hierem. 23. *Suscitabo David germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iu-
dicium, & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter,
& hoc est nomen, quod vocabunt eum, Iehouah iustum noster.* Quo testimonio cum se pre-
mi viderent Hebræi, conati sunt immutatis punctis textum corrumpere, & pro
יהוה, id est, *vocabunt, facere יהוה, id est, vocabit, vt sit sensus Messiam vocaturum*
Deum Iehouah, iustum nostrum: non ipsum appellandum *Iehouah*, Quorum tamen
corruptelam manifestè redarguit Paraphrastes Chaldaicus cū ita transtulit: *Hæc*
est nomen, quod ipsi vocabunt eum, Iehouah iustum noster. Mitto sexcenta alia testimonia
quæ non est huius loci commemorare. Secundò, Nomen ineffabile in antiquis
Hebræorum codicibus reperitur compendio literarum scriptum tribus literis
iod in trianguli formam dispositis supposito vno camets, & vno circulo inclulus:
id quod ad sanctissimam Trinitatis mysterium significandum pertinebat. Enim verò
quoniam iod interpretatur principium, ratio autem principij conuenit omnibus
tribus personis Diuinis comparatione creaturarum: idcirco tres diuina personæ
per tria iodim exprimebantur. Includebantur autem tria illa iodim vno circulo
tum ad significandam naturæ diuinæ in tribus personis identitatem, quod etiam
per camets suppositum innuebatur, tum vt indicaretur personas diuinas compa-
ratione creaturarum non tria esse principia, sed vnum dumtaxat principium.
Tertio, Ipsi literis nominis ineffabilis explicitè positis idem Trinitatis mysteriū
innuitur, vt expendit Galatinus lib. 2. arcanorum Catholicæ veritatis cap. 10.
Prima enim litera iod, quæ interpretatur principium, significat Patrem, qui prin-
cipium est reliquarum personarum. Secunda he, quæ esse, vel viuere significat,
innuitur persona Filij, in quo omnia vita erant. Tertia vai, quæ apud Hebræos
est dictio copulatiua, notat Spiritum sanctum, qui nexus est Patris, & Filij, cum
sit vtriusque amor. Quarta est he, geminatur enim secunda litera, quæ Filium in-
nuo, duplicem ob causam: vna est, quia solus Filius habet relationem producen-
tis, & producti, cum Pater sit producens: & non productus: Spiritus sanctus pro-
ductus, & non producens. Altera propter duplicem naturam, & vt in ipso no-
mine ineffabili mysterium incarnationis etiam ineffabile declaratur.

III.
Nomen ineffabile solum
tribuitur Deo
per essentiam
Hierem. 23. 5.

Paraph.
Chald.

Sancti Tri-
ni mysterium
literis nomi-
nis ineffabilis
innuitur.

Galatin.

III.
Item & my-
sterium in-
carnationis.

Ex literis no-
minis ineffabi-
li quæ nota-
tionem con-
ferunt. Hierem.

Quartò, Ex quatuor literis nominis ineffabilis Hebræi tria nomina conficiunt:
vnum est *Iah*, quod Deum significat, & estque finis vocis *Halleluiab*, id est, *laudare*
Deum. Hoc nomen vult designare personam Patris. Alterum est *in*, quod in-
terpretatur *ipse*, Filiumque designat, quem Propheta venturum, & digito mon-
strandum pronunciarunt iuxta illud Esaiæ cap. 55. *Dem ipse veniet, & saluabit vos:*

Esai. 35. 4.
& 42. 8.
R. M. yfes.
Leuit. 26. 12.
Esai. 25. 6.

& Esai, 42. Ego Deus, ipse est nomen meum. Sic enim transferri potest ex Hebræo, pro quo nos habemus: Ego Dominus, hoc est nomen meum: *EH*, id est, ipse apud Hebræos etiam est Dei nomen. Unde R. Moyses Gerundensis super illa verba Leuit. 25. *Ambulabo inter vos, & ero Deus vester*: sic ait. In futuro tempore pueri Israelitici Deum sunt digito demonstraturi iuxta illud Esai. 25. *Ecce Deus noster iste, & expectamus eum*. Tertium nomen est *Yehou*, hoc est, *& ipse*, designatque Spiritum sanctam: quia ipse quoque visibiliter mittendus erat per visibile signum, tamen absque

Item quos
componant
tempora.
Aug. Eugub.
Exod. 3. 14.

vilius natura hypostatica vnione. Quinto, Literæ nominis ineffabilis componunt tria tempora, id est, præteritum, præsens, & futurum, nimirum *יהוה*, id est, *fuit*, *יהוה* est: & *יהוה* erit. Itaque eodem nomine ineffabili æternitas Dei explicatur. Imò non sine probabilitate Aug. Eugub. *is* annotat. super Exod. cap. 3. existimat nomen ineffabile nihil aliud esse, quam tertiam personam futuri verbi substantiui, quæ tertia persona habetur Exod. 3. cum Deus dixit Moyse: *Ego sum, qui sum*: nam si ad verbum transferas ex Hebræo, dicendum est: *Ero qui ero*, hoc enim significant illa verba *אני הוה אהיה*: voluntque nonnulli eo loco posuisse Deum nomen ineffabile, quod nihil aliud sit, quam tertia illa persona futuri. Verum quoniam apud Hebræos futura pro præteritis, & præsentibus vsurpari solent, cum Deus dicit: *Ero qui ero*, omnia tempora complectitur. Postremò, Nomen ineffabile in aurea lamina inculptum gestabat summus Sacerdos tiaræ impositum, & à fronte pen-

Exod. 28. 36.

dens, quemadmodum præcipitur Exod. 28. *Faciès & laminam de auro purissimo, in qua sculpes opera calasioris sanctum Domino: ligabisque eam vitæ hyacinthina, & erit super tri-* *Nomen ineffabile gestabat in fronte summus Sacerdos.* *viam imminens fronti Pontifici.* Quo loco per sanctum Domino, D. Hieronymus ad Fabiolam de veste sacerdotali intelligit nomen ineffabile. *Octava*, inquit, est lamina aurea, in qua scriptum est Dei nomen Hebræicis quatuor literis, *iod, he, vau, he*, quod apud illos ineffabile nuncupatur. De eodem nomine est sermo Sap. 18. *Magnificencia tua in diademate capiti illius scripta erat*: quibus verbis ipsum ineffabile appellatur per excellentiam magnificencia Dei, eo quod Deum non per ordinem ad creaturas, sed ut in se est, significet.

V.
Seruatoris
nomen tetra-
grammaton.

Secundum nomen tetragrammaton est nomen seruatoris nostri, qui Hebræicè appellatur *יהוה*, constatque quatuor literis, nimirum *iod, schin, vau, & ghain*, à radice, *יהוה* quæ & salutare, & salutem significat. Qua quidem etiam in re Hebræi nobis aduersantur non ferentes seruatoris nostri nomen tetragrammaton esse, & à salute deriuatum: itaque non esse appellandum *יהוה* *Iesuagh*, sed *Iesu*, ut nos dicimus, tribus tantum literis, *iod, schin, & vau*: in quibus etiam est Helias Leuita

Helias Leu.

Germanus. Circumfertur etiam in plumbeis imaginibus (quarum vnam vidimus) inculpta imago Christi cum inscriptione Hebræica nominis Iesu per literas, *aleph, iod, schin, & vau*: sed perperam, omnino enim in nomine Saluatoris ponenda est litera *ghain*, ut à salute deriuari possit, ut inferius dicemus. Quare rumpantur licet Hebræi, Saluator *Iesuagh* appellatur nomine tetragrammato, siue quadrilatero, & deducto à salute: id quod in primis multo ante aduentum Christi affirmavit Rabbi Haccados sum nax apud Hebræos auctoritatis, qui floruit tempore Consulum Romanorum. Is enim (ut refert Galatinus in libro tertio arcan. capite decimo octauo.) Antoninum Consulem alloquens sic ait: *Quis Messias homines saluabit, vocabitur Iesuagh: gentes autem alterius nationis, quæ fidem eius sectabuntur, vocabunt eum Iesum: & propterea insipientes hoc nomen Iesu designatum in*

R. Haccad.

textu Genes quadragesimo nono: Veniat qui mittendus est, & ipse. Si enim accipias in Hebræo primas literas harum dictionum, conficies nomen Iesu. Hæc Rabbi Haccados, quem Iudæi Magistrum sanctum nostrum vocant. Non continetur autem in iisdem literis nomen ipsum integrum Iesuagh, sed Iesu, ut nos appellamus

Gen. 49. 10.

VIE
Apoc
CIT

pellamus, vt indicaretur ita à Gentibus appellandum. Vt verò id ita esse intelligas Hebrææ dictiones sunt huiusmodi יֵשׁוּעַ וְיֵשׁוּעַ. Eodem artificio vsa est Sybilla Erythraea, quæ circa tempora Ezechie Regis floruit: ea enim quædam Græca carmina de Christo composuit, quorum primæ literæ, vnde inchoantur, conficiunt huiusmodi sententiam: *Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ*, id est, *Iesus Christus Dei filius saluator* vt auctor est D. Aug. lib. 18. de ciu. cap. 23. Secundò, Probatur teruatoris nomen scribendum esse Hebræicè quatuor nominatis literis ex Hebræico Euangelio, quod Matthæi nomine circumfertur, vbi cap. 1. ita legimus. *Ἰησοῦν* *Maria de qua natus est Iesuagh.*

Sybilla
Eryth.

D. August.

Matth. 1. 26.

Tertiò, Ex titulo Dominicæ crucis, qui Romæ in sancta cruce in Hierusalem etiam nunc visitur, vbi *Iesuagh* scriptum est per quatuor literas, vt refert Pagninus in suo Hebræico dictionario, quem citat Cornel. Ianfen. in Concord. Euang. c. 7. idemque testatur Xystus Senens. lib. 2. suæ Biblioth. in Pontio Pilato, vbi assertit titulum crucis Hebræicè, Græcè, & Latinè, & in titulo Hebræicè conscripto habetur nomen Iesuagh. Confirmatur, quia vt refert frater Rodericus de Yepes Hieronymianus in sua Palestina descriptione, & Christi peregrinatione, sententia Pilati aduersus Dominum pronunciata inuenta fuit Amitherni Hebræicis literis conscripta: vbi etiam nomen seruatoris ponebatur Hebræicè *Iesuagh*. Denique Gabriel Luca 1. dixit seruatore appellandum Iesum à saluando: *Ἰησοῦς enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*: vbi manifestè tradidit etymon nominis: non potest autem deriuari à salute, nisi sit Iesuagh cum ghain in fine: salus enim Hebræicè est iasagh per ghain in fine, vt diximus.

VI.
Titulum S.
cruce visitur
Roma.
Pagninus.
Ianfenus.
Xyst Senens.
Rod. Yepes.
Pilati sententia aduersus
Dominum
inuenta A-
mitherni.
Luc. 1. 31.

Ex his triplex error eduicitur: vnus est Osiãdri Germani contententis nomen Saluatoris iisdem prorsus literis consistere, quibus nomē ineffabile, interposita tantum litera schin, qua nomē illud ineffabile factum sit effabile, postquam inuisibilis olim Deus factus est per incarnationem visibilis: quæ sententia refertur à Galat. lib. 3. Arcan. c. 18. Eâ verò conatur ostendere Osiãder primùm ex eo, quod Hebræi nomen Saluatoris dicunt esse Iesu quasi abbreviâtes nomē ineffabile, reiciçntesque, vt sæpe solent, literam he in medio, & in fine. Deinde, quia Paulus ad Philip. 2. docet datum fuisse Christo non esse quod est super omne nomē: quod de nullo alio nomine verum esse potest, quæ de nomine ineffabili. Verum hæc nullam vim habent: si enim Hebræi Christi nomen volunt esse Iesu, id faciunt per contemptum auferentes literam ghain, ne Christum dictum Saluatorem cogantur admittere. Est etiam nomen Iesuagh super omne nomen, tum quia in solo isto nomine Deo genu flectitur cælestium, terrestrium, & infernorum: tum quia ipsum nomen ineffabile in nomine Iesuagh continetur, vt inferiùs dicemus. Secundus error fuit aliorum, qui putarunt Saluatoris nomen non esse Iesuagh, sed Iehosuagh, id est, quinque literarum, quibus etiam consensit Bellarmin. in exercitatione Grammaticæ Hebrææ super Psalm. 34. vers. 7. existimans Iesuagh non Saluatorem, sed salutem significare: cum contrarium necessariis rationibus demonstratum sit, & aperte doceat Sanctus Pagninus Hebrææ linguæ peritissimus in radice iasagh, vbi multis testimoniis ostendit salutem appellari Hebræicè iasagh, non iesagh, nisi post ghain addatur tau, & dicamus Iesuaght, quorum nominum similitudo errandi fortasse occasionem præbuit. Tertius error fuit Petri Galatini libro tertio Arcan. capit. 18. aientis nullum alium præter Messiam appellatum fuisse Iesuagh, eamque ob causam nomen Messie nouum futurum prænunciari Esai. sexagesimo secundo: *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini neminabit*. Itaque Iesum filium Naue, Iesum filium Syrach, & Iesum filium Iosedech Sacerdotis magni non fuisse

VII.
Conuincitur
Osiãdri error
circa nomen
Saluatoris.

Philip. 2.

Secundus
error circa
idem nomen.
Bellarmin.

Tertius asserunt nullum
alium præter
Messiam op-
pellatum Ie-
suagh.
Esai. 61. 2.

Esd. 2. 6.

dictos Iesuagh, sed Iehosuagh, quod nomen sonat, *Deus saluabit*: perspicue enim fallitur. Nam 1. Esdr. 2. ubi nos habemus *filij Iosue*, Hebraicè est *filij Iosuah* iisdem quatuor literis, quibus constat nomen Saluatoris, & inferius, *In domo Iosue*, Hebraicè, *Iosuah*: & paulò post, *filij Iosuah*. Alius etiam nominatur Iesuagh 1. Paral. 24. & alius 2. Paralip. 31. Itaque quamuis illi tres, quos affert Galatinus, non Iesuagh appellentur: habemus tamen alios nimirum quatuor, qui eodem Saluatoris nomine dicti sunt: miròque Galatinum commotum fuisse testimonio illo Esaiæ 92. *Vocabitur tibi nomen nouum*: cum ibi non sit sermo de Christo, sed de Ecclesia, vt patet ex contextu Hebræo, ubi vox illa, *tibi*, est fæminini generis: habetur enim Hebraicè 77: si autem de Messia sermo esset, dicere oportuisset 77.

VIII.

Nomen Iesu
compendium
nominis ineffabilis.

Quod ad mysterium nominis Iesuagh atinet, primum due literæ nominis ineffabilis, nimirum iod, & vau in Saluatoris nomine continentur: imo quidam apud Galatinum loco citato existimant nomen Iesu, vt à nobis effertur, esse veluti compendium nominis ineffabilis. Præcipue enim literæ nominis ineffabilis sunt illæ tres Iod, he, vau: quarta enim non est distincta à secunda: at hæ tres literæ simul iunctæ efficiunt *Ihu*, quibus si superponatur vnâ crux instar tituli, relinquatur scriptum per compendium nomen Iesu: atque ita nomen ineffabile manebit

Ioan. Cher.

Tot præcepta
affirmatiua
Hebræi quot
ossæ sunt in
corpore, &
tot negatiua
quot nerui.
Ioan. 5. 22.

inclusum in nomine Saluatoris. Secundo Ioan. Cheradamus in suo alphabeto lingue sanctæ mysticè expositæ obseruauit maximo quodam mysterio data esse Hebræis tot præcepta affirmatiua, quot sunt ossæ in corpore humano, videlicet ducenta quadraginta octo: & tot negatiua, quot sunt nerui in eodem corpore, nimirum trecenta sexaginta quinque: nã isti duo numeri efficiunt tredecim, & sexcenta: quem eundem numerum reddunt duo nomina *Elohim, Iesu*, tribus tantum literis Hebraicè scriptum. Si tamen non literæ componentes nomen Elohim, sed nomina ipsa literarum computentur, & vnâ addatur vnitas: tunc iuxta doctrinam secretiorum Theologorum illud mysterium indicari existimat, quod plenitudo iudicij contenta in nomine Elohim (quod interpretatur iudices) data sit Iesu iuxta illud Ioânis quinto: *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*: & quia ratio reddenda est omnium, quæ sicut contra præcepta tum affirmatiua, tum negatiua, idcirco numerum omnium præceptorum iis duobus nominibus contineri.

XI.

B. Virginitatis
nomen tetra-
grammaton.
Septuag.

Tertium denique nomen tetragrammaton est nomen sacerrimæ Virginis, quod quatuor literis constat, *mem, res, iod, mem*. Est enim nomen Virginis Hebraicè quidem Mirjam dissyllabum cum accentu in vltima, pronunciatum iod tanquã consonante, vt patet Luca 1. Chaldaicè autem Matjam etiam dissyllabum lecto iod, vt consonante. Quod autem Hebraicè nomen Virginis sit Mirjam, perspicuum est ex eo, quoddam legimus nomen Mariæ sororis Moysi Exod. 15. vbi Septuaginta transtulerunt *Mariam* cum accentu in vltima, indeclinabile, trissyllabum. Syriacè etiam appellatur Virgo *Mariam* dissyllabum, vt patet Luc. 1. imo & Græcè ibidem etiam legimus *Mariam* trissyllabum, indeclinabile: quanquam

Sibyl. Eryth.

Georg. Ven.
B. Virgo cur
princeps fa-
cietur dicta

qui Matheum Græcè transtulit, nomen *Maria* declinauerit, cap. 1. transferens *virum Marias*, quemadmodum etiam id nomen vsurpat Sibylla Erythræa lib. 8. oraculorum. Itaque cernis nomen Virginis Hebraicè, Chaldaicè, & Syriacè esse tetragrammaton: vocales enim, quibus legitur, neque apud Hebræos, neque apud Syros literæ sunt, sed quædam puncta, siue notulæ, quæ vicem vocalium subeunt. Quod verò ad mysterium spectat notandum primo ex Georg. Veneto in Harm. mundi cant. 1. ton. 5. cap. 7. Hebræos inter sua arcana abditissima, & sacerrima illud etiam tradere vnâ esse creaturam omnibus aliis excellentiorem, & veluti Principem reliquarum, quam *Mitraton* appellant, hoc est, *Principem facie*.

per facierum: quia nimirum semper assistat coram summo Imperatore Deo, potestatemque habeat reliquos ad eius faciem, & conspectum introducere: additque literas, ex quibus constat nomen *Mitraton*, conficere numerum nongentorum nonaginta novem: quem eundem numerum reddunt literae nominis *Mariae*, ut non immerito credi debeat illam esse creaturam illam praestantissimam Praenicipem facierum, ad quam pertineat reliquos ad conspectum Dei introducere.

Secundo, Aduertendum ex Galatino lib. 7. arcan. cap. 2. haec duo nomina *Iesu*, & *Mariam* ratione Arithmetica ascendere ad numerum *Berith*, quod nomen significat pactum: unde Cabalisticum illum Hierem. 33. *Nisi pactum meum* (supple, esset) *diem ac noctem, leges caelo, & terra non posuissem*: (ita enim transferunt ex Hebraeo pro eo, quod nos habemus, *si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo*) sic interpretantur, *Nisi pactum meum esset, id est, nisi amore mei Iesu, & Mariae die & nocte, leges caelo, & terra non posuisset, id est, mundum non creasset*. Itaque volunt mundum a Deo conditum propter Iesum, & Mariam.

Tertio, De nomine *Mirjam* matris Messiae illud expendit R. Haccados apud Galatinum lib. 7. Arcan. cap. 13. contineri eiusmodi nomen in illis verbis Esaiæ 9. *וְרַמְבַּחַת* id est, *ad multiplicandum imperium*: pro quo nos habemus: *& multiplicabitur eius imperium*: ubi est sermo ad literam de Messia Docetigitur R. Haccados in his verbis contineri haec duo nomina *Mirjam sarab*, id est, *Maria domina*, quod fuscè colligit, ut nimirum indicaretur Mariam matrem Messiae esse dominam vniuersi, simulque cum principatu Messiae eius principatum multiplicandum. Illud etiam obiter obserua verbum *temarbeh*, id est, *ad multiplicandum habere illud* *M* clausum in medio dictionis praeter morem Hebraeorum: habent enim duo *M*, vnum clausum *ב*, quo vtuntur tantum in fine dictionum: alterum apertum *ב*, quo vtuntur in principio, & medio. Quare Hebraei non sine magno aliquo mysterio docent in medio huius dictionis esse *M* clausum: sed illud est potissimum Messiam, cuius imperium multiplicandum praedicitur, ex Virgine omnino clausa nasciturum. Postremo nomen *Mariae* non solum est tetragrammaton: sed etiam suo modo ineffabile non tantum hominibus, sed etiam ipsi Angelis. Idcirco enim arbitramur Gabrielem Luc. 1. cum primum est alloquutus Virginem, non dixisse: *Aue Maria*, sed *Aue gratia plena*: quia nimirum non est ausus praereuerentia nomen Virginis, vtpote ineffabile efferre: nisi postquam ex colloquio Virginis familiarior iam redditus tandem dixit: *Ne timeas Maria*.

Quem numerum efficiant literae nominis Mariae.

X. Galatino. Hier. 33. 20

Mundus conditus propter Iesum, & Mariam.

XI. R. Haccados Eja. 9. 7.

B. Maria vniuersi Domina.

Eiusdem puritas & integritas.

Mariae nomen etiam Angelis ineffabile.

Luc. 1. 28. 30

De significatione nominis Mariae.

SECTIO II.

HAecenus ostendimus nomen Virginis tetragrammaton esse: nunc de eius etymologia dicendum, & deinde nonnulla Virginis encomia eruenda. Igitur D. Hieron. lib. de nominibus Hebraicis, titulo *De nominibus ex lib. Exodi*. sic ait. *Maria illuminatrix mea, vel illuminans eos, aut smyrna maris, vel stella maris*. In titulo autem *De Euangelio Matth.* idem fustus explanans haec addit: *Mariam plerique aestimant interpretari, illuminant me isti, vel illuminatrix, vel smyrna maris: sed mihi nequaquam videtur: Melius autem est, ut dicamus sonare stellam maris, sive amarum mare: sciendumque, quod Maria sermone Syro domina nuncupatur*. Haec ille. Idemque docent Eucherius libro 2. Instruct. cap. 1. *Maria, inquit, illuminata, sive stella maris: sed sermone Syro domina, D. Epiphani. scrm. de latid. Virg. D. Ioan.*

D. Hieron. Etymon nominis Mariae

Eucherius.

D. Io. Dam.
Petr. Chryf.
Beda.

Damascenus lib. 4. fidei Orthod. cap. 15. Petrus Chrysol. serm. 146. & Beda in caput Luca: quæ nominis interpretationes mirificè quadrant in Virginem.

II.

Genes. 1.
Gratiarum
omnium con-
gregationes
in Virgine.

Primò igitur non inconcinne Petrus Chrysol. sermo. citato, & Albertus Magnus tract. super *Missive*, cap. 167. obseruarunt nomen ipsum *Maria* dictum Latine idem esse, quod *maria*, eo quod sicut Deus Genes. 1. præcepit, vt congregarentur aquæ in locum vnum, congregationesque aquarum appellauit *maria*: ita etiam voluit, vt omnes gratiæ in Virgine congregarentur, & gratiarum omnium congregationes *Maria* dicerentur. Vnde Petrus Chrysol. loco citato appellat Virginem Collegium sanctitatis, eo quod vniuersa sanctitas in Virginem quasi in mare collecta fuerit. Congregationes, inquit, aquarum appellauit *Maria*: nomen hoc renascentibus salutare, hoc virginitatis insigne, hoc pudicitie decus, hoc collegium sanctitatis.

Petr. Dam.
B. Virgo thalamus virtutum.

Similemque loquendi modum vsurpauit Petrus Damian. serm. in Assumpt. Virginis, cum dixit virtutum omnium conuentum in Virgine sibi thalamum consecrauit. Vniuersus, inquit, orbis pigmentarius in Virgine proiectus est, quando in ea virtutum conuentus reuerendum sibi thalamum consecrauit. Ad eandem maris appellationem alludit D. Ioan. Damasc. orat. 1. de Assumpt. Mariæ, cum Virginem appellauit Abyssum gratiæ. Ad quod etiam explicandum affert D. Bonauent. in speculo B. Virginis lectione 3. illud Eccles. 1. Omnia flumina intrant in mare: Omnia, inquit, flumina, id est, omnes gratiæ intrant in Mariam, flumen gratiæ Angelorum, flumen gratiæ Patriarcharum, flumen gratiæ Martyrum, flumen gratiæ Confessorum, &c. iuxta illud Eccles. 24. In me gratis omnis via, & veritatis, in me omnis spes vita, & virtutis. Fuit autem mare amarum Dæmonibus per ipsam oppressis, sicut mare rubrum amarum fuit Ægyptiis.

III.

Genes. 17.
Arnol. Car.
B. Virgo omnium creaturarum domina

Secundò, Meritò Virgo Domina dicta est, cuius typus eam ob causam fuit Sarah, quæ cum antea diceretur Sarai, id est, Domina, seu Princeps mea, postea Deo iubente dicta est Sarah, quod nomen sonat Principem, siue Dominam absolutè.

Genes. 17.
Arnol. Car.
B. Virgo omnium creaturarum domina

Gen. 17. Est enim Virgo per excellentiam domina, & Princeps omnium creaturarum, vt egregiè expendit Arnold. Carnot. tract. de ludib. Virg. & refertur tom. 6. Biblioth. sanct. Patr. *Maria*, inquit, lingua Syriaca Domina dicitur, Christus Dominus, *Maria Domina*: licet ipsa se Christi profiteatur ancillam, hoc seruicium omni regno sublimius esse intelligit. Constituta quippe est super omnem creaturam, & quicumque Iesu curuat genu, matri quoque pronus supplicat: & filij gloriam cum matre non tam communem iudico quam eandem. Cui concinit D. Ioan. Damascen. orat. 2. de Assumpt. Mariæ, cum docet filium matri res omnes conditas in seruitutem addixisse. Eleganter dixit Ioan.,

D. Io. Dam.
Ioan. Gers.
Esther 5. 3.
Diuinum cõ Deo habet imperium.
Psal. 61. 13.

Gerson. tract. 4. super *Magnificat*, loquens de Assumptione Virginis illud, quod Rex Assuerus obtulit Esther: *Quid vis Esther Regina? quæ est petitio tua? Etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.* Esther 5. id completum fuisse in Virgine, cui nimirum Deus dedit dimidium regni sui. Regnum quippe Dei duobus ait contineri, potentia, & misericordia, iuxta illud Psal. 61. *Duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* Potestate igitur Deo remanente, cessasse quodammodo misericordiam Dei matri, sponsæque regnanti. Itaque Virginem diuinitatem habere cum Deo imperium, & idcirco Ecclesiam appellare Virginem matrem, ac Regnam misericordiæ. *Gloriatur ante,* inquit Gerson, *se introductam in cellaria Regis, Cant. 2. quæ quasi sub clauis custodiebantur: modo ei tanquam Regina patent omnia.*

IV.

D. Bonau.

Denique non est prætermittenda mythica illa, sed ad principatum Virginis explicandum aptissima diui Bonauent. expositio in speculo Virginis, cum expendit, quo modo Esther Regnam duæ comitabantur ancillæ, quarum vna dominam sequebatur defluentia vestimenta colligens, alteri ipsa Esther præ deliciis inniteba-

VIRGO
IN
APOCALYPTIS
CAPITULO
XII

innitobatur. Esther. 15. *Dua*, inquit, quarum domina est Regina Maria, sunt Angelica, *Esther 15.*
 & humana creatura: humana est famula illa, quae sequitur dominam suam in mundo colligens *Angelica &*
 vestimenta domina, hoc est, virtutes, & exempla Maria: Angelica vero est illa altera, super *humana crea-*
 quam in caelo innititur seferiando, ac deliciando cum Angelis, innititur insuper tanquam po- *tura Maria*
 tentissima Angelis imperando. Et rectè quidem Bonaventura, Quidni enim super *famula.*
 Angelicam naturam innitatur ea, quae vel super ipsum dilectum innixa graditur? *Cant. 8. 5.*
 Cant. 8. *Qua est ista quae ascendit de deserto delicijs affluens, innixa super dilectum suum?*

Tertio, Rectè etiam in Virginem quadrat nomenclatura stellæ maris: siqui- *V.*
 dem homines in huius vitæ mari summo cum discrimine navigantes ad felicissi- *Maria stella*
 mum gloriæ portum dirigit, quemadmodum piè expendit D. Bernard, hom. 2. de *maris.*
 B. Virgine: ibi inter alia, *Nomen*, inquit, *Virginis Maria*, quod interpretatum *maris*
 stella dicitur, ipsa est præclara, & eximia stella super hoc mare magnum, & spatio sum subleu- *D. Bernard.*
 ta, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius seculi profusio magis *Gen. 1.*
 inter procellas, & tempestates fluctuare, quam per terram ambulare, ne avertas oculos a fulgore *Magist. sen.*
 huius sideris, si non vis obrui procellis: respice stellam, voca Mariam. Quarto, Dicitur *Ex Virgine*
luminatrix: quam ob causam plerique, nec immeritò, volunt Virginem expressam *ut ex luce*
 fuisse in luce illa, quæ facta dicitur prima die, & quæ diuisit lucem à tenebris, *formatus*
 Gen. 1. de qua luce sentit Magist. Sent. in 2. d. 13. formatum postea fuisse corpus *Christus.*
 solis: sed quicquid sit de eius sententiæ veritate, verè Virgo beatissima lux fuit *Christus.*
 diuisa à peccatorum tenebris, ex eaque postea formatus est Ioh, ipse nempe Chri- *Genes. 1. 16.*
 stus. In eandem sententiam interpretari possumus illud Gen. 1. *Christus &*
Fecit Deus duo lu- *Virgo lumi-*
minaria magna, luminare maius, ut præset diei, & luminare minus, ut præset nocti, & *nare maius,*
stellas. Luminare namque maius est Christus Dominus, qui præset diei, id est, iu- *& luminare*
stis peculiari quadam ratione: luminare minus est Virgo beatissima, quæ præset *minus.*
nocti, id est, peccatoribus, quorum est aduocata: stellæ autem sunt reliqui omnes *Iosue 15.*
sancti. Illa etiam est fons solis, cuius fit mentio Iosue 15, ut vel hanc vnam ob cau- *B. Virgo fons*
sam optimo iure illuminatrix dici possit, cū sit perennis quidam fons solis: quip- *solis.*
pe cum ex caelo iustitiæ tanquam ex fonte prodierit. Ad hanc illuminatricis ap- *D. Fulgent.*
pellationem pertinet illud D. Fulgentij serm. de laud. Mariae, cum Virginem ap- *Item fene-*
pellat fenestram caeli, per quam videlicet quasi per fenestram vniuersa è caelo lux *stra cali.*
vniuersis communicatur mortalibus. Facta est, inquit, Maria fenestra caeli, quia per
ipsam Deus verum sedit seculis lumen: quanquã Fulgentius his verbis de Christo loqui
videatur, qui vera lux est, & qui nobis per Virginem illuxit.

Verùm omiſſis multis alijs breuitatis gratia, quæ de nominis Mariae prædictis *VI.*
 interpretationibus, afferri à nobis potuissent, non est permittendum in laudem *Idiota.*
 tanti nominis illustrissimum illud doctissimi Idiota encomium libro suarum *Idiota.*
 contemplationum de Virgine, cap. 5. (& refertur lib. 3. Biblioth. sanct. Patrum) *Maria post*
 ubi loquens cum Virgine sic ait. *Dedit tibi Maria tota Trinitas nomen, quod post*
nomen filij tui est super omne nomen, ut in nomine suo omne genu flectatur, caelestium, ter- *Filij nomen*
restrium, & infernorum. Hoc nomen super omnia sanctorum nomina reficit lassos, sanat super omne *nomen.*
languidos, illuminat caecos, penetrat duros, vincit agonistas, iugum Diaboli extrudit. Tante *Nominis*
virutis, & excellentie est, ut ad eius invocationem caelum rideat, terra lateat, Angeli *Maria excel-*
congaudeant, Demones contremiscant, & infernus conturbetur. Dicitur, Prouerb. 20. lentic.
Lucerna Domini, spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris: sic etiam *Pron. 20. 27.*
dicere tibi possumus, Lucerna Domina, id est, Maria, quæ doctrix, & magistra maris in- *B. Virgo spi-*
terpretatur, spiraculum hominis: quia peccator per te respirat in se uenia, & gratis. Hac *raculum pec-*
ille. Vbi obserua appellauit Virginem spiraculum peccatoris, quo nihil elegantius *catoris.*
de Virgine dici potuit, quasi sublato Virginis patto cinio perinde, atque anheliu

intercluso peccator viuere diutius non possit. Quo etiam sensu Christus Dominus appellatur *spiritus oris nostri* Thren. 4. *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris*: quia videlicet sicut si alicui anima intercludatur, halitusque omnis, & respiratio impediatur, viuere nequaquam posset: ita ablato nobis Christi auxilio viuere spiritualiter non possumus, quippe qui suspiritus oris nostri, & habitus ipse, quo viuimus.

V II. Denique refertur in reuelationibus sanctæ Brigittæ (vt auctor est Dionys. Carth. lib. 3. de laudibus Virg. cap. vlt.) ei beatam Virginem apparuisse, & in hunc modum loquentam fuisse: Audi, quantum filius meus nomen meum honorauit: mecum nomen dum Angeli audiunt, gaudent, Deo que gratias agunt, quod per me, & mecum talem gratiam fecit. Et quoniam vident humanitatem filij mei in Deitate glorificatam, qui in Purgatorio sunt, gaudent nomine meo auditor: quemadmodum æger iacens in lecto, cum audit verbum solatij. Angeli etiam boni audito hoc nomine iustis magis propinquant, & de eorum latantur profectu, quibus sunt ad custodiam deputati: omnes quoque Demones verentur hoc nomen Maria, eoque audito aufugiunt.

De corporali Virginis pulchritudine.

SECTIO III.

I. **P**ostquam de sacerrimæ Virginis nomine differuimus sequitur, vt de eius specie, & venustate dicamus: in fœminis enim forma potissimum spectatur: quare prius de corporali eius pulchritudine, deinde verò de spirituali disputabimus. Quod igitur ad corporalem Virginis pulchritudinem spectat, fuisse eam in Virgine omnibus numeris absolutam, sacerrimamque Virginem reliquis omnibus fœminis formæ elegantia excelluisse, docent communiter Doctores, Richard. Vist. cap. 26. super Cant. D. Anton. 4. p. summa Theologica, tit. 15. c. 10. §. 2. And. Hierosoly. serm. de assumpt. Albert. Mag. tract. de Virgine, Dion. Carthul. lib. 1. de laudib. Virg. art. 34. imò & Greg. Naz. in tragædia de Christo patiente. Idemque legitur reuelatum fuisse sanctæ Brigittæ lib. 1. suarum reuelat. c. 50. 51. Vnde etiam Cant. 1. appellatur *pulcherrima inter mulieres*: & cap. 5. *pulcherrima mulierum*. Cuiusmodi autem fuerit forma Virginis, tradit Nicephorus lib. 2. histor. Ecclesiast. cap. 23. ex Epiphaniò his verbis: Mores eius, & staturæ eius modus (vt inquit Epiphanius) talis fuit. Erat in rebus omnibus honesta, & grauis: pauca admodum, eaque necessaria loquens: ad audiendum facilis, & perquam affabilis, honorem suum, & venerationem omnibus exhibens: statura mediocri, quamuis sint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant: decenti dicendi libertate aduersus homines omnes vta est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maxime: colore fuit frumentum referente, capillo flauo, oculis acribus, subflauas, & tanquam oleæ colore pupillas habentibus, supercilia inflexa, & decenter nigra, nasus longior, labia florida, & verborum suauitate plena: facies non rotunda, & acuta, sed aliquanto longior: manus simul, & digiti longiores: erat denique factus omnis expertus, simplex, minimeque vultum fingens, nihil mollice secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens: vestimentis, quæ ipsa gestauit, coloris natui contenta fuit, id quod etiam nunc sanctum capitis eius velamen ostendit, & vt patet dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia. Hæc Nicephorus.

II. Et quidem consentaneum erat, vt Virgo esset pulcherrima, quæ speciosum præ filijs hominum erat paritura: consert enim parentum forma ad liberorum elegantiam.

Maria nomine audito gaudent in purgatorio anime.

Omnibus fœminis excellit pulchritudine B. Virgo. Rich. Vist. D. Antonin. And. Hieros. Alber. Mag. Dion. Carthul. D. Gregor. Nazian. Cant. 1. 8. §. 5. 9. 17. Nicephorus. Mores eius, & statura.

Vestimenta eius natui coloris.

elegantiam: tum etiam vt hac quoque ex parte inter Virginem, & filium maioris esset amoris occasio: vnde eam alloquens sponsus Cant. 6. *Pulchra, inquit, es amica mea, suavis & decorasicut Hierusalem.* Quo loco est obseruandum comparari Virginem in pulchritudine vrbi Hierusalem, quia sicut in nobilissima aliqua ciuitate, & quæ multa habet ad conspectum præclara, non possunt omnia breui temporis spatio videri, ac notari: ita Virgo erat veluti vrbs quædam amplissima, cuius pulchritudo, de corisque varietas non poterat facile spectari. Erant nimirum in ea multæ visendæ spirituales virtutum porticus, multa palatia, multa arcia, turres, propugnacula, excelsa, ac sublimia ædificia, & reliqua omnia, quæ in vrbe aliqua nobilissima reperiri solent. Hinc est, quod D. Ioan. Damasc. orat. 1. de Natiuit. Maria, pulchre appellauerit Virginem venustatem naturæ. *O Deo, inquit, digna filia, humana natura venustus primigenæ matris Eue correctio, mulierum ornamentum: certabant inter se sacula, quodnam ortu tuo gloriaretur.* Hanc Virginis pulchritudinem due præter morem elegantes fœminæ adumbrarunt, vna Esther, de qua dicitur eius libro c. 2. *Erant Esther formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis amabilis, & gratiosa videbatur: altera Judith, cuius miram pulchritudinem demirantes Assyrij dicebant: Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum Judith, II.* Vnde & filia Hierusalem cum Virgine loquentes dicebant Cant. 5. *Quod abiit dilectus tuus id pulcherrima mulierum: id quod dixerunt, cum ipsa culturam corporis negligeret, neque ardorem solis multum curaret naturalis decoris conferuandi gratia, vt ipsamet confitetur Cant. 1. Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decoloratus me sol.* Itaque cum decolorata à Sole esset, adhuc tamen illam filia Hierusalem ex oris lineamentis pulcherrimam mulierem appellabant.

Quærit Dion. Carth. lib. 1. de laudib. Virgin. c. 39. num supernaturalis aliquis splendor in virginis vultu radiaret? Cui dubitationi respondet interiorẽ illam Virginis puritatem, & sanctitatem in eius facie visibiliter radiasse, tantamque fuisse, vt opus fuerit eiusmodi radiationem diuinitus temperari, quo posset cum hominibus conuersari. Idque probat ex eo, quod quamplurimi sancti cum ex contemplatione egrediebantur, igneam quendam splendorem vultu ipso præferbant, & roseo quodam colore, luminèque Diuino perfundebantur. Præterea si Moyli accidit ex consortio Domini, vt vultus eius tanto splendore emicaret, vt non possent filij Israël in faciem eius intendere, opusque esset velo faciem operire, Exod. 34. cur id denegandum sit Virgini, cuius tanta erat cum Deo familiaritas? In quo quidem Virgo beatissima similis fuit filio, in cuius vultu docet D. Hieron. super 9. cap. Matth. quendam radium Diuinitatis coruscasse, quo omnium animos ad sui amorem pertrahebat: indeque factum, vt non temerè Matthæus vno tantum eius verbo incitatus telonium reliquerit. Christoque adhaerit. *Certe, inquit Hieron. fulgor ipse, & maiestas Diuinitatis occulta, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videns extrahere poterat aspectu.* Sicigitur Virgo mira sui vultus pulchritudine, cælestique quodam splendore exterius micante, videlicet ex interna mentis harmonia redundante omnium ipsam intuentium amorem conciliabat. Illud tamen obseruandum, cum tam eximia esset Virginis pulchritudo, nunquam tamen intuetes ad sinistram aliquam cogitationem, vel motum, sed ad castitatem, purissimumque amorem incitasse, quemadmodum docet D. Ambros. lib. de institutione Virginis, cap. 7. D. Bonau. in 3. dist. 3. 1. art. 2. Alens. 3. p. summa q. 9. memb. art. 1. vbi ait Virginem suo aspectu concupiscentiæ motus extinxisse, diuus Tho. in 3. dist. 3. q. 1. art. 2. quæstiuncula prima, vbi id tribuit singulari effectui gratiæ, qua Virgo abundabat: alias enim naturalis forma ad id omnino

B. Virgo
vrbs, in qua
multa visen-
da.

D. Io. Dam.
Item huma-
na natura ve-
nustus.

Esth. 2. 15.
Virginis pul-
chritudo in

Esther, &
Judith adu-
brata.

Judith 11. 19
Cant. 5. 12.
Cant. 1. 6.

III.
Dion. Carth.
Supernatu-
ralis splendor
in vultu Vir-
ginis radia-
bat.

Exod. 34.

D. Hieron.
Radium diuini-
tatis in
vultu Christi
coruscabat.

D. Ambros.
D. Bonau.
Alens.
Aspectus
Virginis in-
tegritatem
conseruabat.

Titelman. non sufficeret. Denique Titelman. in annotationibus in Psal. 44. super illa verba
 Psal. 44. 5. *speciosus forma pra filiis hominum.* Non sunt praetermittenda verba Ambrosij. *Tanta,*
 D. Ambrosij. inquit, *erat eius gratia, ut non solum in se virginitatem seruaret: sed etiam si quos iniuisset*
integritatis insigne conferret.

De spiritali Virginis pulchritudine in genere.

SECTIO VI.

I.
 Corporis, me-
 isque pul-
 chritudo vn-
 de oritur.
 Cant. 6. 4.

Septuag.
 R. Abraham
 De pulchri-
 tudine men-
 tis Virginis
 quam glo-
 rietur Deus.
 R. Salom.

Sicut pulchritudo corporis ex apta membrorum compositione cum quadam
 coloris suavitate oritur, ita pulchritudo mentis ex virtutum inter se conci-
 nentium nexu, & varietate cum suavitate coloris, quem charitas ut potest ardens, &
 rubicunda virtutibus omnibus aspergit, proficiuntur. Igitur tanta fuit haec in
 Virgine pulchritudo, ut Deus ipse de tam perfecti operis elegantia quasi iactabu-
 dus dixerit Cant. 6. *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt.* Quo loco est
 obseruandum pro eo, quod 70. & nos habemus, *me auolare fecerunt,* esse Hebraicè,
 אהרתי, à radice אהר, quae significat roborare, superare, extolli, superbire. Vnde R.
 Abraham sic interpretatur: *Averte oculos tuos a me,* quia ipsi fortiores fuerunt me,
 praualuerunt mihi, & abstulerunt mihi robur meum, & Dominum meum: quasi
 nimitum Deus conspecta Virgine tanto incitaretur amore, ut deliquium mentis
 pateretur: & praeterea dominum sui amitteret, totum se Virginis esse confitens,
 quod proprium est amantium. Verum R. Salom. potius vult legendum esse, *Quia*
ipsi me superbire fecerunt: neque id pugnat cum editione vulgata: nam qui volant, se
 in altum extollunt, & in sublime feruntur, quae est superbientium conditio. Qua-
 re iuxta hanc postremam translationem fatetur sponsus se ad Virginis conspice-
 tum quodammodo de sua potentia, & sapientia superbire, qui tam eximium, &
 pulchrum opus potuit, & nouit effingere. Itaque quia conspecta Virgine quo-
 dammodo: ut more nostro loquamur, periculum arrogantiae, & superbiae incur-
 rebat, sibi que ipse gloriabundus efferrit, & superbire videbatur, monebat huius
 periculi sponsam, commendabatque, ut à se oculos interdum auerteret: ne de tā-
 to opere sese praeter morem iactabundus efferreret. Atque huc videntur allusisse
 adolescentulae Hierosolymitanae, cum dixerunt Cant. 1. *Religi diligunt te:* pro quo
 70. transtulerunt, *Religendo dilexit te:* quae verba Graeci Patres volūt esse adolescen-
 tularū, quae cum viderent sponsum conspecta sponsa animo deficere, & mentis pati
 deliquium, manifestè cōiecerūt maximo in illā amore inflamari. Itaque per quā-
 dam inuidiā dicebāt: *Religendo dilexit te.* O te, inquit, felicē, o beatā, siquidē ipsa
 met religitudo, hoc est, sponsus, qui rectissimus est in amore, cuiusque est certissimū,
 nullō que modo fallax de pulchritudine iudicium, te dignam praeter ceteris amore
 suo iudicauit: quare iam nihil nobis superest, cur te eū de pulchritudine certemus.

Cant. 1. 4.

II.
 Cant. 1. 9.
 Pulchritudo
 mentis Virg.
 equitatus
 Pharaonis
 assimilatur.

Haec spiritalis pulchritudo Virginis duplici, eaque elegantissima similitudi-
 ne explicatur in lib. Cant. vna est illa, quae habetur cap. i. vbi postquam sponsus
 eam pulcherrimam inter mulieres appellauerat, subiicit: *Equitatus meo in curribus*
Pharaonis assimilatus te amica mea, hoc est ad litteram, In curribus Pharaonis euertend-
 is, ac dissipandis similis fuisti equitatus meo firmissimo. Ea verò similitudo vi-
 detur primo aspectu ab instituto aliena: quid enim cōueniētiā habet cum equi-
 tatus pulchritudo: sed tamen aptissima est ad explicandam vim, qua pulchritudo
 Virginis, hominū, Angelorum, imo & Desipius amorem sibi cōciliabat, & quo-
 dammodo expugnabat, quasi sponsus diceret: Vsq̄ue ad eū pulchritudine excellis,
 ut oris tui species sit veluti equitatus quidam potentissimus ad omnium animos
 vincen-

vincendos. Vt enim in bello equitatus plurimū potest, eoque immisso acerrimū
 solet esse, cruentumque certamen: ita virtutes omnes, prerogatiuæque Virginis
 à charitate quasi duce instructæ erāt, veluti quidam equestris exercitus ad omniū
 animos per amorem vincendos, potentissimus. Eandem similitudinē continent
 verba illa Cant. 6. *Pulchra ut Luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Vt
 quid enim Luna, Solisque pulchritudinem cum castrorū terrore coniunxit: ni-
 mirū acies instructa est ad aspectum pulcherrima, & cum quodam quali men-
 tis stupore admirabilis: hanc enim vim habet vox illa, *terribilis*. Præterea est ad quamlibet
 arcem oppugnandā potētissima: quare significatur Virginis pulchritudo quæ ex
 multarū virtutū varietate conflatur, veluti numerosum quendam exercitum esse,
 & aciem instructam potentissimam ad quodlibet ferreum pectus molliendum:
 imò & esse non quouis modo ad aspectum pulchrā, sed cum quodam quali men-
 tis stupore: quia videlicet intuentes non in admirationem tantum, sed in stuporē
 conuertit, quæ summa esse poterat pulchritudinis in Virgine amplificatio.

Altera similitudo desumitur à palma, vt habetur Cant. 7. *Quam pulchra es, &*
quam decora charissima in delicijs! statura tua assimilata est palmæ. Alij transferunt ex
 Hebræo: *Quam pulchra es, & quam iucunda o amor in delicijs! hac statura tua simi-*
lis est palma. Quibus verbis commendatur Virgo à totius corporis elegantia, ap-
 tæque membrorum omnium conformatione, quæ tam eximia est, vt propterea
 Virgo ipsemet amor videri possit. Deinde comparatur statura eius palmæ, tum
 propter altitudinem, & proceritatem, quæ multum facit ad pulchritudinem: tum
 vt indicetur ipsam inter omnes pulchras fœminas palmam præripere pulchri-
 tudinis. Itaque *statura tua assimilata est palmæ*, hoc est, reliquos omnes Sanctos spi-
 rituali pulchritudine, & elegantia antecellis, cum ipsiſque comparata victricis
 palmæ instar obtines. Ascendit, quod palmæ folium refert speciem gladij: itaque
 quodammodo gladijs armatur palma, quot folijs vestitur. Ita nimirum Virgo
 quot virtutibus, donis, prerogatiuisque exornatur, tot quali fortissimis, & acu-
 tissimis armatur gladijs ad omnia sibi per amorem subiicienda. Quod enim pul-
 chritudo appelletur gladius in sacris literis, perspicuum est ex Psal. 44. *Accingere*
gladio tuo super femur tuum potentissime: quo, inquam gladio? specie tua & pul-
chritudine tua intende, prospere procede, & regna: tua enim pulchritudine Rex Messia
tanquam gladio tuo, hoc est, tibi proprio, quippe cum tibi sit propria pulchritu-
do, & mansuetudo, prospere procedes, imperiosèque regnabis.

Nec verò mirum videri debet tam pulchrā prædicari Virginem: siquidem in ea
 Deus creaturarum omnium pulchritudinem coniunctam esse voluit, fecitque eā
 quasi breuiarium, & epitomen omniū perfectionū. Imò videtur Deus diligēter in
 creaturis sibi ex æternitate obiectis notasse, quid in singulis emineret, vt totum id
 conferret in Virginem: quod non obscure Ecclesia docet cū Virgini accommodat
 locū illum Prou. 8. *Dominus possedit me in initio viarū suarū: ab æterno ordinata sum. Nō*
dum erat antabyssus, & ego iam concepta eram: quando preparabat caelos aderam, cum eo eram
cuncta componens. Quid enim aliud est affuisse Virginem Deo mundum mēte desi-
 gnātū, & ex æternitate molietū, nisi in illa creaturarū archetypa molitione Diuino
 intellectui obiectam fuisse, quasi iam tunc Deus in singulis creaturis inuestigaret,
 quicquid in illis excelleret, vt inde decerptū in virgine transfunderet, quemadmo-
 dum pictori magnū aliquod opus cogitatione versanti in omnibus alijs operibus
 semper illud ante oculos obuersatur, quasi in reliquis veluti præludat, & manum
 exerceat, vt cū illi, quod mēte voluit, manum admoerit, sit iam apprimè exerci-
 tatus. Id ergo innuunt illa verba: *Ab æterno ordinata sum. Ego iam concepta erā. Cum*

III.
Cant. 7. 6.Pulchritudi-
nis spiritualis
palmam præ-
ripit B. Virg.

Psal. 44. 4.

III.

B. Virgo om-
nium perfe-
ctionum epi-
tome.
Prou. 8. 12.

eo erant cuncta componens. Quando preparabat caelos, aedera. Hæc enim omnia significant Virginem ex æternitate Deo obiecta fuisse in omnibus efficiendis operibus quasi opus quoddam eximium, ad quod perficiendum iam tunc ars Divina sese accingebat. Quidam vero in reliquis operibus quasi præluderet, & manum quodammodo exercebat, non obscure elicitur ex illis verbis, *ludens in orbe terrarum*. Denique artem suam Deus mirabiliter in Virgine commendavit: pro quo est obseruandum ex Plin. lib. 35. cap. 10. summam picturam subtilitatem cerni in extremis lineis: *Corpora, inquit, pingere, & media rerum est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & desinentis picturæ modum includere rarum in successu artilitas in quo tis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se, ostendatque etiam, quæ occulta.* Sic igitur artem suam Deus subtilissimam extremis in Virgine lineis ducendis mirifice ostendit. Etenim cum omnia in Virgine sint summa, & ad extremum perfectionis perueniant, quam cumque eius prærogatiuam consideres, ex ea tanquam ex vltima linea intelliges innuumeras aliàs occultari tanquam ex ambiente se extremitate, & multa alia posse quodammodo promittente.

In Virgine
artem suam
commendavit
Deus.
Plin.
Pictura sub-
tilitas in quo
cernatur.

De pulchritudine Virginis sigillatim: & primum de pulchritudine capitis.

SECTIO V.

I. **V**T illustrior reddatur Virginis pulchritudo, quam generatim superiori sectione perstrinximus magis, quam descripsimus, operæ pretium erit eam in singulis eius partibus contemplari sumpto à capite initio. Igitur de capite Virginis ita legimus Cant. 7. *Caput tuum ut Carmelus*. Carmelus mons est in Iudæa altissimus, & pulcherrimus, multisque herbis odoriferis refertus, & vestitus. Vnde ad explicandam Ecclesiæ Catholicæ felicitatem adhibuit Elaias similitudinem de promptam ex Carmelo monte cap. 35. *Larabuntur deserta, & inuia, & exultabitis solitudo, & florebit quasi lilium: Germinans germinabit, & exultabit larabunda, & laudans: gloria Libani data est ei, decor Carmeli, & Saron.* In quem locum Lyran. docet per tres istos montes, qui reliquis in Iudæa fertilitate, amœnitateque præstabant, significari quicquid erat spiritualis amœnitatis in Synagoga fuisse in Ecclesiam transferendum: itaque dandam Ecclesiæ fuisse gloriam Libani, decorumque Carmeli, & Saron. Igitur Dionysius Carth. art. 24. super Cant. per caput Virginis sanctam eius voluntatem intelligit, quæ instar Carmeli montis in Deum semper altitudine ferebatur, & bonorum operum fructibus abundabat: additque posse etiam accipi eius intentionem in rebus omnibus altissimam. Sed vniuersè rectius per caput Mariæ animæ eius pars superior intelligenda est, quæ Carmelo monti comparatur, tum quia sublimitate, & pulchritudine reliquos omnes montes circæ positos, id est, reliquos omnes sanctos longè superat: tum etiam, quia abundat omnium florum, odorumque suauitate, hoc est, omnium virtutum, & gratiarum fragrantia.

II. **S**ecundò, Erat Carmelus mons propter altitudinem, & viriditatem contemplationi aptissimus, quam ob causam Helias eo contemplandi gratia se recipere consueverat, 3. Reg. 18. At quis locus ad contemplandum aptior capite Virginis, hoc est, suprema eius animæ parte, in qua tam multa Dei dona, prærogatiuaque resplendent in quem montem si quis per contemplationem ascenderit, profectò in summam Divinæ bonitatis, sapientiæ, potentiaque admirationem rapietur. Alia.

Cant. 7. 5.
Carmelus
mons felici-
tatis Ecclesiæ
typus.
Esaï. 35. 1.

Diony Carth.
Virgini vo-
luntas semper
ferebatur in
Deum.

Fragrantia
virtutum, &
gratiarum
B. Virginis.

Carmelus
contempla-
tionis aptissi-
mus.
3. Reg. 18.

Alia quoque expositio in hanc eandem sententiam colligitur ex Bedalibr. 6. in Beda. Cant. ubi expendit, quod Helias in monte Carmelo flexis genibus orauerit, & post longam siccitatem, à Domino pluuiam impetrauerit. 3. Reg. 18. Ex quo deducit caput sponsæ simile esse Carmelo, quia corda electorum & sublimia sunt per conuersationem, & Domino in se ascensum præbent per quotidianos virtutum profectus, Et præterea quoniam Helias, id est Christus Dominus in his orat. Patrem, & velut arenibus aruis pluuias de celo euocat: quia hæc ad orandum Deum inuisibiliter accendit, & per eorum preces, ac merita sapius mundo periclitanti sua dona largitur. Quæ omnia multo maiore iure in Virgine conueniunt: siquidem in superiori mentis eius parte tanquã in Carmelo monte altissimo verus Helias Christus orat Patrem merita matris simul cum suis Patri offerendo, multaque pro hominibus dona cõsequitur: imo Virgine ipsam ad orandũ quoque incitat, vt eius oratione, & inuocatione pluuiæ gratiarum arenibus peccatorũ aruis infundatur. Quare si quis gratiarum pluuias à Deo cupit obtinere, in hunc Carmelum montem conscendat, Virgineque aduocatam frequenter adhibeat.

Tertio, R. Abenesra vult Carmelum hoc loco non significare montem illum in sacris literis celebratissimũ, sed colorem coccineum: quod enim eiusmodi colorem nomen ipsum *carmel* Hebraicè significet, perspicuum est ex 2. Paral. 2. ubi pro eo, quod nos habemus, *coccino*, est Hebraicè *carmel*. Itaque iuxta hanc translatione proculdubio per caput Virginis accipienda est charitas, quæ caput, & princeps est virtutũ reliquarum, meritoque *carmel*, id est, punicea, siue coccinea appellatur, quia tota ardens est propter amandi feruorem. Non potest autem dubitari, quin charitas Virginis ardentissima fuerit, atque ad eò coccino comparari debeat. Et quoniam Carmelus mons erat vberissimus, fontibusque ac riuis amantissimus, semperque virens pulcherrimis floribus, rectè charitatem Virginis adumbravit, quæ vberissima fuit operibus fontibusque, & riuis, quin in aliorum vtilitatem deriuabantur amantissima: denique virtutum omnium quasi florum semper virentiũ varietate gratissima. Porro Hebræi non legunt: *Caput tuum sicut Carmelus*, sed, *Caput tuum super te sicut Carmelus*, vt indicetur caput sponsæ non fuisse super humeros depressum, sed supra humeros emines, quod multum facit ad pulchritudinem: & in eo sensu, quem de Virgine persequimur, illud significat charitatem Virginis eminentem fuisse, non humeris ipsis coherentem, id est, operibus tantum respondentem, sed altitudine, & eminentia omnia omnino opera transcendisse: itaque non contemptam fuisse Virgine operibus, ad quæ lege tenebatur: (hoc enim erat depressum super humeros habere caput) sed semper ad opera

3. Reg. 18.
B. Virgo
Carmelo si-
milu ob mul-
ta.

III.
R. Abenesra.
2. Paral. 2.

Charitas
Virginis ar-
dentissima.

Ad petero-
gationis ope-
ra aspirabat
B. Virgo.
Ex Virgine
quid in nobis
rescandum,
discimus.

De Cæsarie Virginis.

SECTIO VI.

MAximi fit in fœminis crinium pulchritudo, quibus in spiritali sensu cogitationes adumbrantur, vt alias fuse docuimus. Virginis igitur Cæsariem illis verbis commendat Sponsus Cant. 4. *Capilli tui sicut greges tonsurarum, quæ ascen.* Cant. 4. 3.

derunt de monte Galaad: Quæ eadem similitudo repetitur cap. Alia quoque similitudo adhibetur Cant. 7. *Coma capiti tui sicut pupura Regis, vincula canalibus & vniuersè crinium Virginis decorem suspiciens* sponfus dixit Cant. 4. *vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, in vno crine colli tui.*

Cant. 6. & 7. s.
Cant. 4. 9.

Sponsa crines caprarum Galaaditicarum gregibus cur coparentur.

Cogitationum Virg. pulchritudo, & perfectio inexplicabilis.

Cant. 5. 11. Theodor. Mysterij incarnationis obscuritas.

Cant. 4. 9.

Affectus Virginis, & cogitationes charitate aurea.

Cant. 2. 7. B. Virgo per a. conuasiuam charitatis, siue amor.

Primum agendum de priori similitudine, in qua illud meritò quærat aliquis, I. quo nexu, & conuenientia crines sponse gregibus caprarum Galaaditicarum similes dicantur, quod proculdubio non de capris ipsis, sed de caprarum pilis accipiendum est. Cæterum rectè dictum putabit, si consideret Galaaditicas capras ferè aut nigras esse, aut subrufas. Quoniam igitur eiusmodi color laudari solet in crinibus, idcirco ea similitudo ad explicandam crinium sponsæ pulchritudinem. Nec verò quibuslibet capris, sed capris tonsis comparantur, vt crinium æqualitas explicetur. Quod ad rem attinet, niger color capillorum significat inexplicabilem perfectionem Virginis in cogitationibus vel minimis, quæ capillorum nomine exprimentur: nigredo enim obscuritatem continet, simulque aspectum congregat: quo fit, vt vna ex parte cogitationum Virginis pulchritudo ad se rapiat, & quodammodo congreget, & colligat vniuersam intelligendi aciem: & nihilominus ex altera ab omni eo conspectu simul vnito, & collecto penetrari, & inspicere omnino non possit ob summam nigredinem, siue obscuritatem, quam tanta perfectio secum affert, propter quam quodammodo est inexplicabilis. Hanc enim eandem ob causam sponsa de sponsi casarie dixit Cant. 5. *Coma eius: sicut elara palmarum, nigra quasi coruus: quæ est expositio Theodo reti. Dicuntur, inquit, coma eius nigra, vt per profundum, & obscurum colorem abdita, & inaccessa incarnationis eius ratio declaretur.* Imo expositio trium Patrum, cum per comas accipiat bonas Patris voluntates à Christo impletas, docet appellari nigras instar corui eandem ob causam: quia nimirum imperuestigabili diuinorum iudiciorum ratione metis oculos in contemplatione corroborat: nam vt color albus visum disgregat, ita niger confirmat. Nec verò hoc tantum accipi debet de vniuersa Virginis casarie, id est, de omnium cogitationum eius multitudine, sed de qualibet etiã vel minima, vt vel vna Virginis cogitatio omnè creatum intellectum, mentisque aspectum quasi colligat, congreget, & requirat, & tamen omnino inspicere propter nigredinè non possit. Idcirco enim sponfus Cant. 4. vulneratum se confitetur vel vno Virginis crine, seu vt etiã dicere potuisset, ligatum, & illaqueatum quasi fortissimo vinculo. *vulnerasti, inquit, cor meum in vno oculorum tuorum, in vno crine colli tui.*

Subrufi etiã dicuntur crines Virginis, qui color ardens est, & quodammodo aureus, & in fœminarum crinibus maximè comendabilis: quia omnes eius affectus, cogitationesque ardentes erant, & charitate aurea. Et quoniam interdum fœminarum crines vsque adeo excreseunt, vt totum corpus cooperiant: quid pulchrius Virgine, quæ aureis suis crinibus, id est, aureis cogitationibus, & affectibus tota cooperta: tota etiã aurea apparebat, imo non tantum aurea, sed & veluti aurum ipsa splendebat propter charitatis affluentiam, & redundantiam, quæ in omnibus eius actionibus quasi aurum rutilabat? Atque hanc potissimum ob causam Virgo charitas ipsa, siue amor per antonomasiam appellatur, semel quidè Cant. 2. vbi sponfus ita loquitur: *Adiuro vos filia Hierusalem per capreas, ceruosque camporum, ne susciteis, neque euigilare faciatis dilectam, quoad vsque ipsa velit.* Quo loco Septuaginta, pro dilectam, transtulerunt, dilectionem, siue amorem, quod magis adhuc ad dilectissimum Virginis amorem declarat, cum non tantum charitas, sed dilectio ipsa nomenetur. Hanc enim vim habet verbum Græcū ἀγαπή, cui quia semper ferè erat in actu charitatis: tum quia quicumque eam aspiceret, quam primum eius casto amore

amore accenderetur. Sed illud magis ad literam, sponsum appellare Virginem
 amorem, siue dilectionem, id est, amorem suum, delicias suas: id demique, in quo eius
 amor continuo versaretur. Deinde iterum appellatur charitas, siue amor Cant. 7.
 vbi eam sponsum sic per admirationem alloquitur: *Quam pulchra es, & quam decora*
charissima in deliciis. Quo loco similiter Septuag. pro *charissima* translulerunt *ἀγα-*
πη & similiter Hebraicè est *חַמּוּדָה*, quæ vox propriè amorem significat, vt patet 2.
 Reg. 1. cum de Ionatha dicitur, quod esset amabilis super amorem mulierum.
 Meritò igitur Virgo amor ipse, siue charitas dicitur, cum quanta sit, charitas, &
 amor sit, tota nimirum cooperta aureis suarum cogitationum crinibus. Nec verò
 prater eundem est, quod præcipuè capreis Galaaditicis comparatur: sonat enim
 Galaad aceruum testimonij. Quod mirè etiam quadrat in Virginem, in qua om-
 nia omnium gentium testimonia coaceruantur, cum ab omnibus gentibus testi-
 monium accipit probitatis: eam enim vel ipsi fidei hostes suspiciunt, & admiran-
 tur, quemadmodum ipsa prænuñciauit Luc. 1. *Eccc, inquit, ex hoc beatam me dicent*
omnes generationes. Denique quod spectat ad posteriorem similitudinem, qua Cant.
 7. comæ capitis eius dicuntur, ille sicut purpura Regis iuncta canalibus, iam su-
 perius annotauimus Septuag. translulisse: *Cæsaries capitis tui sicut purpura: Rex ligatus*
in canalibus. Itaque crines Virginis purpuræ comparantur propter colorem pur-
 pureum, qui est pulcherrimus, & regalis, imò etiam cælestis. Deinde in eius cri-
 nibus Rex ligatus apparuit: quoniam Rex ille cælestis vinciri, & ligari se patie-
 batur Virginis crinibus tanquam regalibus, & aureis quibusdam vinculis, vt iam
 superius diximus, vbi etiam explicauimus, cur canalibus comparantur.

Item & de-
licia.
Cant. 7. 6.

2. Reg. 1.

Luc. 1. 48.

De pulchritudine oculorum in Virgine.

SECTIO VII.

Pulchritudinem oculorum Virginis descripsit sponsum duplici similitudine,
 quarum altera habetur Cant. 1. *Oculi tui columbarum:* & Cant. 4. *Oculi tui colum-*
barum absque eo, quod intrinsecus later: altera Cant. 7. *Oculi tui sicut piscina in Ezebon, qua*
sunt in porta filia multitudinis. Vtraque hoc loco est à nobis explicanda.
 Quod ad priorem attinet, comparauit sponsum Virginis oculos oculis colum-
 barum, quæ in Palaestina nutriebantur, quarum oculi præstabant & magnitudi-
 ne, & splendore. Et quidem Rupert. per *oculos columbarum* in Virgine intellexit
 septem dona Spiritus Sancti: & idcirco dictum *columbarum*, non *columbæ*, eo
 quod columba sit Spiritus sancti symbolum, hoc sensu: *Oculi tui columbarum,*
 id est, *oculi omnium gratiarum: omnium quippe gratiarum, siue spirituum tu effecta es*
particeps, ex quo me castis visceribus suscepisti. Hugo Card. & alij per *oculos columba-*
rum, quæ de simplicitate laudantur, intelligunt simplicem intentionem, hoc est,
 non duplicatam vel erroris, vel delectationis malitia. Verum rectius est, vt ab-
 solutè intentionem Virginis in omnibus per oculos accipiamus, quæ semper
 in Deum respiciebat. Quod enim intentio in sacris literis oculo comparetur
 perspicuum est ex Matth. 6. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum*
erit: solis enim operibus ex bona intentione perfectis remuneratio à Deo tri-
 buitur: quemadmodum significauit Apostolus, cum dixit ad Rom. 2. *Qui reddet*
uniquique secundum opera eius: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam,
& honorem, & incorruptionem quarunt, vitam æternam, id est, iis qui Dei ho-
 norem spectant per rectam intentionem. Hoc sensu accipit D. Gregor. homil. 4. D. Gregor.

I.

Cant. 1. 15.

Cant. 4. 1.

Cant. 7. 4.

Oculi colu-

barum Pa-

lestine ma-

gnitudine

præstabant.

Rupert.

Omnia spi-

ritus sancti

dona in Vir-

gine.

Hugo Card.

Virgine in-

nio semper

in Deum.

Matth. 6. 22

Rom. 2. 6.

D. Gregor.

Ezech. I. II. super Ezech. illud cap. i. quod dicitur de animalibus: *Et facies eorum, & penna eorum extenta desuper. Facies, inquit, & penna extenta desuper describuntur, quia omnis intentio, omnisque contemplatio sanctorum super se tendit, ut illud possit adipisci, quod in celestibus appetit. Nam qui bona agere videtur, & per hoc non Deo, sed hominibus placere desiderat, intentionis suae faciem desuper premit: & qui in contemplatione Dei, non dulcedine beatitudinis saturari appetit, sed doctus videri, iste nimirum intellectus sui pennas desuper non extendit.*

¶ Ceterum Virgo beatissima & faciem, & pennas desuper extentas habuit, quia omnes eius intentiones siue in agendo, siue in contemplando ad solius Dei cultum, honoremque referebantur: id quod ipsamet significavit primis illis verbis sui cantici Luc. i. *Magnificat anima mea Dominum.* Quo loco est advertendum non dixisse Virginem, *Magnifica anima mea Dominum*, quasi excitando animam ad magnificandum Deum, sed dixisse *Magnificat*, ut intelligeremus non opus fuisse animam illam excitari, quae continuo Deum magnificabat. Nimirum reliqui omnes sancti citharae quidem fuerunt, quae Dei gloriam concinebant: sed tamen interdum per carnis fragilitatem dissonabant: unde opus erat, ut subinde ad harmoniam & concentum reducerentur: quo videretur spectasse Regius vates, cum dicebat

Luc. 1. 46.

B. Virgo Dei continuo magnificabat.

Psal. 102. 1.

Psal. 102. *Benedic anima mea Dominum*: videlicet indicans suam ipsius animam citharam quandam esse, quae interdum à Dei gloria concinenda cessabat, atque adeo necesse habebat iterum ad Deum benedicendum excitari, & quodammodo attemperari. At Virgo beatissima, quoniam perpetuo Deum benedicebat, nihilque non ad eius gloriam referebat, cithara erat Spiritus sancti suavissimam harmoniam, & concentum semper retinens: quae videlicet nunquam dissonavit. Quare merito Virgo non dixit, *magnifica*, sed, *Magnificat anima mea Dominum*. Illud etiam obiter observandum illum appellari magnificum, qui grandia tribuit: quam ob causam humanitas Christi dicitur *Magnificenti*, Psalm. 8. *Elevata est magnificentia tua super caelos*: quia Deus per humanitatem se ostendit summo opere magnificum eximia beneficia hominibus conferendo: quamquam etiam magnificentiae nomine eo loco ipsa Dei magnificentia accipi possit. Virgo igitur magnificare Deum dicitur, quia non quibusvis laudibus, sed summis, & eximius Dei predicat magnitudinem.

Psal. 8. 2.

Deus per Christi humanitatem magnificus apparuit.

III.

Cant. 4. 10.

Canticorum locus obscurus elucidatur.

Cant. 6. 7.

Septuag.

Symmach.

D. Hieron.

Esa. 47. 2.

Sed magnam habent difficultatem verba sequentia: *Absque eo, quod intrinsecus lateret*: quae necessario ad perfectam huius loci intelligentiam explicanda sunt. Ea verò bis leguntur Cant. 4. primum, cum dicitur: *Oculi tui columbarum absque eo, quod intrinsecus lateret*: deinde, cum subiungitur: *sicut fraus mali punici gena tuae absque eo, quod intrinsecus lateret*: & praeterea cap. 6. ubi eadem sententia totidem verbis repetitur: *sicut cortex mali punici gena tua absque oculis tuis*. Quibus omnibus in locis Septuag. transtulerunt: *extra silentium tuum*: eodem modo transtulit Symmachus: in Hebraeo respondet verbum, *עמו*. Contendit autem D. Hieronymus in comment. super cap. 47. Esae, eam vocem significare pudenda mulieris, & ita accipiendam esse in Canticis, atque idcirco à Symmacho, & Septuaginta translatam fuisse silentium, & taciturnitatem, *עד ה' פיו*, quod eiusmodi partes praeterecundia, & modestia taceri debeant. Nam quod vox Hebraea eam significationem habeat, probat D. Hieron. ex eodem cap. 47. Esae, ubi ad Babylonicam sub typo foeminae dicitur: *Denuda turpitudinem tuam*: ubi ad litteram sermo est de fornicationibus Babylonis, & manifestè turpitudinis nomine obscena metetricis partes innuuntur, habeturque eo loco eadem vox Hebraea. Verum haec usque adeo displicuerunt Luyfio Legionensi in suis comment. super Cant. ut acriter Hieronymum in eufet, quod d putaverit rem omnium turpissimam à Spiritu sancto nomina

Luyf. Legio.

nomina

nominatam fuisse. Itaque contendit nomen *isamatech* eo loco Canticorum sumi pro ea capillorum parte, quæ fronti, & temporibus imminet, sub quibus oculi latentes, atque micantes quodam veluti errore capillorum, & incerto motu pulchriores apparere solent. Quare Legionensis verbum *isamatech* non deducit à *isma*, vt deduxit Hieronymus, sed à nomine *isamam*, quod significat cincingum capillorum, quo etiam modo deduxit Sanct. Pagn. in suo Hebraico dictionario. & lexicon Complutense, imo & Rabbinus Hebræi in expositione super Cantica. Quamquam verò Hieronymi sententiam magis probamus, quippe qui Hebrææ

Intentionis pulchritudo plus latebat, quam appareret in Virgine.

linguæ peritæ, vel ipsos Rabbinos Hebræorum superauit: tamen hæc etiam Legionensis expositio probabilis est. Quare iuxta illam: cum dicitur: *Oculi tui copius latebat*, hoc est, eius rectæ intentionis pulchritudinem vt multò plura lateant quamlibet etiam perspicacissimam videndi aciem, quàm sint illa, quæ exterius apparet. Elegans quoque est Septuaginta translatio, *Extra silentium tuum*, vel *extrataciturnitatem tuam*: quæ illud significat, tantam esse beatissimæ Virginis præstantiam, vt dici nequeat, sed silentio tantum explicari possit. Itaque eius perfectionem inexplicabilem esse, satiusque multo esse, vt ille alius dixit de Carthagine, silere, quàm pauca dicere: quo eodem sensu dictum est de Deo Psal. 64. *Te decet hymnus Deus in Sion*: pro quo est Hebræo, quemadmodum transtulit D. Hieron. *Tibi silentium laus Deus in Sion*: quibus verbis significatur maximè propriam laudem Dei esse silentiū, quia nimirū eius immensa magnitudo comprehendi nequeat. Munster. Campenl. & interpres pro Caiet. vertunt: *Te expectat laus Deus in Sion* hoc est, vt Caietanus interpretatur: In Sion Deus laudaberis, vbi extructum est tabernaculum. Quamquam alia potest afferri expositio: *Te expectat laus*, id est, laus omnis cōsequi te minime potest, sed quasi expectat, vt te captui nostro accōmodes, quò in te laudando verari possit. Sanct. Pagninus, & alij transferunt *Tibi silet laus*, hoc sensu: Laus omnistibi silentiū est, seu quantūcunque te laudibus efferamus, perinde est, atque si omnino sileamus, quia laus omnis nostra præ tua magnitudine nihil est, & silentium potius, quàm laus existimāda. Quæ omnia suo modo in Virgine conueniunt, de qua propterea merito ab sponso non semel inculcatur: *Extra silentiū tuum*, *extra taciturnitatem tuā*, *absque occultu tuo*, hoc est, omnis tua pulchritudo silentium quoddā est, & taciturnitas, tū quia silentio potius honoranda est, quàm impari laude, balbutientibusque vocibus cōmēdanda: tum etiam, quia quicquid de te dicatur, tā longè abest à tua eximia dignitate, vt silentiū potius, & honoranda, taciturnitas laus omnis appellāda videantur. Accedit, quòd tua eximia magnitudine sanctis omnibus imposuisti silentiū, imo & creaturis omnibus, ne possēt tecū de perfectione, & pulchritudine cōtendere. Atque hæc de priori similitudine.

III. *Virgini præstantia inexplicabilis.*

Munst. Cāp. Caietan.

Sanct. Pagn. *Laus nostra præ Dei magnitudine nihil est, & silentium.*

B. *Virgo silentio potius honoranda, quàm impari laude cōmēdanda.*

Pro posterioris intelligentia aduertendum est primò Hesebon, siue Hesbon urbem esse citra Iordanem in sorte filiorum Ruben, in qua olim fuit Regia Seon Regis Amorrhæorum stagnis, a quibus abundantem. Deinde obseruandum pro eo, quòd nos habemus, *filia multitudinis*, esse Hebræicè *בת דרב*, quòd nomen proprium est eius porta, ad quam ista piscina dicuntur fuisse, quæ appellabatur porta *בת דרב*, id est, *filia multitudinis*, quòd iuxta illam forum esset per amplum, & hominum frequentia celeberrimū. Tertio notandum in oculis præcipue laudari magnitudinem, splendorem, & serenitatem. Quia igitur piscina illa ampla erat, aquasque habebant clarissimas, & stabiles: idcirco Virginis oculi eiusmodi piscinis comparantur, laudaturque à magnitudine, splendore, & serenitate. Hæc enim omnia habuit Virginis intentio, quæ ampla fuit per multitudinem

V. *Heslō urbs citra Iordanem*

Virginis oculi comparantur piscini in Hesbon.

operum, splendidissima propter puritatem: denique serenissima, quia nullam vel minimam perturbationem admittam habuit.

De pulchritudine genarum in Virgine.

SECTIO VIII.

I. **P**Ræcipuum quiddam in facie sunt genæ, quas non præterituit sponsus cum dixit Cant. 4. *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ.* Sciendum autem Hebraicè pro genis esse vocem גִּנָּי , quæ propriè tempora significat, à radice פָּרַר id est, attenuare, eo quod cæcis temporù tenuissima sit: & ita sumit eam voce hoc loco Sanct. Pagn. Verùm Septuaginta *genas*, siue *malus* transtulerunt: Rab. Abenesr. probabilius existimat vocem Hebræam transferendam esse *florē mali punici*, qui totus est rubore perfusus. Igitur Beda per *genas* verecundiæ designari putat: quia illas nobis erubescētibus solet rubor perfundere: similēque colorem facies cōtrahit illi, quem præ se fert cortex mali punici. Eodē quoque modo interpretatur Rup. de Virgine locum intelligēs, quam meritō sponſus à verecundia commendat, quoniam est vna ex præcipuis adolescentium, virginūque virtutibus iuxta illud Eccles. 26. *Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata.* Vnde D. Ambros. lib. 2. in Lucam expendens verba illa cap. 1. *Ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena. Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius. Disce, inquit, Virginem moribus; disce Virginem verecundiæ: disce Virginem oraculo: disce mysterio. Trepidare virginum est, & ad D. Ambros. omnes viri ingressus pauere, omnes viri assatus vereri. Disceant mulieres propositum pudoris imitari. Idēque Ambros. lib. 3. de virginibus ponderans, quomodo Rebecca Isaac sponſo suo cōspecto vultum pallio operuit Genes. 24. sic ait: In virginibus pudor ornatur ætatem, taciturnitas commendat pudorem. An verò mediocris pudoris exemplum est, quod Genes. 24. Rebecca, cum veniret ad nuptias, sponſumque vidisset, velamen accepit? Et utique pulchra virgo non decori timuit, sed pudori. Et paulò inferius Virginem mihi prius gratias sua nunciet pudore obvio (vbi Ambrosius pudorem quasi famulum virginis præeuntē appellat) gradu sobrio, vultu modesto, & præannuncia integritatū ante eant signa virtutis: non satis probabilis virgo est, quæ requiritur, cum videtur.*

II. Eodē pertinet illud, quod Abimelech Rex Geraræ dixit Saræ Gen. 20. *Ecce Gen. 20. 16. dedi mille argenteos fratri tuo: hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt, & quocumque perrexeris memento te deprehensam: qui locus est vnus ex difficilioribus in lib. Genes. Pro cuius intelligentia sciendum est Hebraicè sic haberi: Ecce dedi mille argenteos fratri tuo. Ecce ipse tibi operimentum oculorum omnibus, qui tecum sunt, & increpata es, vbi pro ipse, est Hebraicè אֵיךְ , quæ vox referri potest & ad argentum, & ad fratrem: est enim Hebraicè argentum numero singulari. Et quidem si ad fratrem referatur, ita plerique interpretantur. Ecce dedi mille argenteos Abraham, quem tu falso fratrem tuum appellas: ipse sub nomine fratris erit tibi velamen oculorum, id est, velamen verecundiæ, si minus casta esse volueris. Aut etiam aliter? Ipse erit tibi velamen oculorum, siue verecundiæ ad omnes, qui tibi voluerint hoc, quod tibi mecum accidit, exprobrare, habes, quo te excuses dicendo ipsummet Abraham persuasisse tibi, ut cum non virum, sed fratrem diceres, ex quo discrimen adulterij incurristi. Verùm alij meo iudicio planius, & facilius pronomen אֵיךְ ad argentum referunt, ut dicatur Abimelech dedisse Abraham mille argenteos in velamen oculorum Saræ, id est, quibus velum emerret, quo se Sara velaret, oculosque occultaret præ reuerentiā, ne alicui posset esse concupiscentiæ occasio. Itaque Abimelech commendasse Saræ pudorem, &*

vere

& verecundiam. Quam expositionem sequutus est Lipom. in catena super Gen. & Marginal. Scholiast. in Bibliis Sand. Pagnini. Hoc argumentum eleganter persequitur Tertull. lib. de velandis virginibus, reprehendens morem sui temporis, quo non solum nuptæ, & illæ virginis, quæ ad nuptias aspirabant: sed etiam virginis Christo dicatæ caput præsertim in Ecclesiis ostentationis causa non velabant contra Apostoli præscriptum, & inter alia hæc habet. *Tam sancti viri est suffundere, si virginem viderit, quam sanctæ virginis, si a viro visa sit. Sed enim vera: & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quam semetipsam? confugit ad velamen capiti quasi ad galeam, quasi ad chelypeum, qui bonum suum protegat aduersus tentationum.* Inducitur igitur armaturam pudoris, circumducit vallum verecundiæ. Eleganter dixit Aug. epist. 102. ad Nechtarium Dæmonem nulla hostia magis delectari, quam si ipsi pudor immoletur. *Ut quis, inquit, intelligat, quale Dæmonium sit, quod placari aliter non potest, nisi illi non sanguis humanus, sed multo selescius pudor humanus tanquam immolatus intereat.* Et merito quidem Aug. quoniam abiecto pudore nullum est scelus tam nefarium, quod non facile suscipiatur.

Quoniam igitur Virgo beatissima exemplar erat omnis pudoris, & virginalis verecundiæ: idcirco genas habere dicitur similes cortici mali punici: id quod omnes ferè Doctoresponderant in eo, quod intra sui cubiculi penetralia se continebat, & non obscure significauit Lucas illis verbis, *Et ingressus Angelus ad eam, quasi videlicet in interiori domus parte reconditam.* Vnde Euseb. Emilian. in expositione Euangelij de Annunciat. *Non in plateis, inquit, erat: non in publico morabatur: intus erat: in penetralibus sola sedebat, nec tamen sola tantæ virtutem exercere circumscripta.* Et merito Angelo conspecto quodammodo trepidauit, vt annotauit Amb. quoniam vbi timor, ibi & pudor: quemadmodum Suidas dictum ab Epicharmo commemorat. Et Tertull. in lib. de cultu fœminarum, *Qui presumit, inquit, minus veretur: minus præcauet: plus periclitatur: timor fundamentum salutis est.* Legendus est D. Bern. ferm. super signum magnum, quo loco postquam ruborem in facie gemmæ in diademate, & micanti in capite stellæ comparauit, subiunxit: *An vero quis putat, quod hæc caruerit gratia, quæ gratia plena fuit. Pudibunda fuit Maria: ex Euangelio id probamus, vbi enim aliquando loquax, vbi presumptiosa fuisse videtur: Foris stabat querens loqui filio, nec materna auctoritate aut sermone interrupit, aut in habitatione intravit, in qua filius loquebatur.*

Secundò, Comparantur genæ Virginis non simpliciter malo punico, sed fragmini mali punici: quoniam sicut in malo punico quadam ex parte fracto, & aperto apparent grana illa purpurea, & pulcherrima: ita in facie Virginis pudore aspersa eminebat omnium virtutum, & gratiarum decor, atque elegantia vt ei, qui in eam intueretur, statim sese obicerent quasi mali punici grana purpurea omnium virtutum pulcherrima ornamenta. Aliam quoque eius rei causam affert. Rupert. *Fragmen, inquit, mali punici & rubet, & amplius quam integrum malum, redolet. Sicut (loquitur cum Virgine) & singulariter verecundæ ei, & multo per bonam opinionem bono exemplo profectus absque eo, quod intrinsecus lateret: o vere laudabilis verecundiæ, vbi & intus conscientia munda, & foris facies est verecundæ! Potest & tertia reddi ratio: quoniam sicut grana mali punici, non nisi fracto malo punico apparent, & rutilant: ita Virginis quemadmodum & reliquorum Sanctorum virtutes eximia non ita resplendent, nisi cum laboribus franguntur.*

Tertio, Iuxta Bedæ expositionem de Ecclesia genas mali punici Virgo habuit: quia de rubore in facie propter passionem filij non erubuit, imo de eo gloriabatur: *Malum enim punicum, inquit, Beda, quia rosei coloris est, passionis Dominiæ mysterium adumbrat.* Hunc igitur colorem Virgo, in facie habens non

Lipomanius
Scholiastes
Tertullian.

Velamen capiti in virgine galea, & chelypeus.
Pudor armaturæ castitatis.
D. August. Dæmon nulla gratior hostia pudore perditur.

III.
B. Virgo eminus pudoris exemplar.
Luc. 1. : 8.
Euseb. Emis. Vbi timor, ibi & pudor.
Suidas.
Tertull.
Plus perilitatur, qui minus veretur.
D. Bernard. Rubor in facie, gemma in diademate ex Bern.

IV.
In Virginis facie omnium gratiarum decor.

Rupert.
Verecundiæ vere laudabilis quæ.

V.
Beda.
B. Virgo de filij passione non confusdebatur.

erubescat, quia de sui filij morte, & passione non confundebatur: imo ipsam confu-
sionem, & ruborem tanquam gl'riam reputabat. Quarto, & postremò iuxta
translationem R. Abenestæ: *Genetiva sicut flos malipunicus: quid pulchrius, quàm ge-
nas Virginis esse veluti flores mali granati? quali nimirum ex ipsius genis mala
granata tanquam ex floribus pullularent. Sanè ita res habet: ex ipsius enim Virgi-
nis conspectu, & consuetudine Apostoli magis ad mortem pro Christo oppeten-
dam fuerunt incitati, ut ipsi veluti mala punica fuerint ex Virginis genis tanquam
ex floribus enata. Quod enim malum punicum symbolum sit martyrij, siue mar-
tyrum, docet multis in locis D. Gregor.*

R. Abenestæ.
Genetiva Virgi-
nis flores mali
granati
Apostoli ma-
la punica.
D. Gregor.

De pulchritudine labiorum Virginis.

SECTIO XI.

I. Labiorum pulchritudo, quæ rubore præcipue continetur, maxime etiam
Cant. 4. 3. 11 **L**commendatur ab sponso in Virgine Cant. 4. *Sicut vitæ coccinea labia tua, &
eloquium tuum dulce: leu ut alij transferunt ex Hebræo: Tanquam filum coccini labia
tua, & summo tuis decorus est. Et paulò inferius. Fanus distillans labia tua sponso: mel & lac
sub lingua tua.* Quod ad rem attinet, per Virginis labia eius in loquendo prudentia
Virginitatis pruden-
tia in lo-
quendo. exprimitur, quæ vitæ coccineæ comparatur, quoniam sicut femina solent vitæ
coccinea crines, ne effluant, constingere: ita prudentiæ examine constringun-
tur sermones, ne temerè affluant. Est autem ea vitæ coccinea: quoniam
eius in loquendo prudentia, sicut & reliquæ virtutes, charitate rubebat. Hac de
re loquitur D. Bern. serm. super signum magnum, vbi obseruat non nisi quater lo-
D. Bernard.
B. Virgo qua
terlocuta le-
gitur in Eu-
gelio. quitam Virginem legi in Euangelio: primò quidem ad Angelum, sed cum iam
semel, atque iterum alloquutus eam fuisset: secundò ad Elizabeth, quando vox
salutationis eius Ioannem exultare fecit in utero, & ea magnificante Mariam ipsa
magis Dominum magnificare curauit: tertio ad filium, cum iam esset annorum
duodecim, quod ipsa, & pater eius eum dolentes quæsiuissent: quarto in nuptiis
ad filium, & ministros: & is quidem sermo certissimus index ingenitæ mansue-
tudinis, & virginalis verecundiæ fuit. Deinde obseruat mirum esse, quod Virgo
nihil legatur dixisse neque pastoribus, neque Magis, neque Simeoni in templo.
Virginitatis mi-
rum silentium. Nunquid, inquit, non ab initio venisse pastores, & primam omnium Mariam inuenisse legun-
tur: sic & Magi quoque non sine Maria puerum inueniunt: & inducens in templum Domini
templi Dominum multa quidem à Simeone audiuit: am de eo, quam de se ipsa: & tamen ad lo-
quendum tradat in omnibus, neque de ipso incarnationis Dominica sacramento quodcumque
verbum fecisse reperies.

II. Hæc vitæ, quæ labia constringenda sunt exemplo Virginis, aliis quoque simi-
Psal. 140. 3. litudinibus explicatur in sacris literis. Primum nomine ostij Psalm 140. *Pone Do-
mine custodiam ori meo, & ostium circumstantia labis meis.* Rationem verò similitudinis
eam affert D. Gregor. lib. 7. Mor. cap. vlt. & 3. p. curæ pastoral. admonitione 15. quia
D. Gregorius
Os congruo
tempore
aperiendum
& clauden-
dum. nimirum ostium & aperitur, & clauditur. *Qui ergo, inquit, ori suo peri non obstacu-
lum, sed ostium petiit, & aperte docuit, quod & per disciplinam retineri lingua debeat, &
ex necessitate laxari, quatenus os discretum, & congruo tempore vox aperiat, & rursus
congruo cæcurnitas claudat.* Quæ ratio etiam affertur à D. Chryl. in comment. su-
per Psalm 140. vbi addit rationem esse clauem huius ostij. *Os, inquit, nostrum perpe-
tuo custodiamus rationem eitanquam clauem adhibentes.* Dicitur autem huiusmodi
ostium ostium circumstantia, hoc est, circumstans: quia discretio, & prudentia debet
totum os ambire opponendo temporis, loci, personarum circumstantias, ut merito
ostium

D. Chryl.
Ratio ori
clauis.

ostium circumstantiæ dici possit. Est & alia vis in eadem similitudine; quod sicut in domum, quæ nullo clauditur ostio, patet sine delectu aditus vniuersis, qui ingredi, egredi que voluerint: ita per os, quod nullo discretionis ostio clauditur, egrediuntur turmatim, ac temerè incondita verba, quæcunque in buccam venerint. Secundò, Non satis est hoc ostium clausum esse, nisi etiam vectibus, & repagulis diligenter obseretur: hoc enim etiam maximè commendant sacræ literæ, veluti Eccles. 28. *Ori tuo facito ostium, & seras*: seu vt legit D. Greg. in expositione. 4. Psalm. penitentialis: *Ori tuo fac ostium, & vectem.*

Tertiò, Tanta est bene loquendi silentii que suo tempore seruandi difficultas, vt ne ostio quidem vectibus, & repagulis oblerato fidere quis debeat: sed præter ostium, & vectes adhibenda sit diligens custodia, & excubiæ ad custodiendum ostium, ne quis illud abique necessitate detractis seris aperiat. Idcirco enim regius vates dixit Psalm. 140. *Pone Domine custodiam ori meo.* Sicut enim obseclam vrbem non satis est claudere, sed præterea opus est ad portarum custodiam præsidium adhibere: ita non sufficit arcem cordis, quæ continuè à dæmone obsideretur, clauso ostio seruare, sed præterea adhibenda est vigilantissima custodia, quam D. Chryl. loco citato vult esse memoriam mortis, quam ipse pingit quasi cæminam præferentem manu ignem inferni. *Hunc, inquit, adhibes anctorem, & custodiam cæminam minus conscientia, & hanc portam nunquam in tempestatem aperies,* iuxta illud Eccles. 7. *In omnibus operibus tuis memento nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Deinde aduertit non sine mysterio mentionem fieri & ostij, & custodiæ, vt intelligamus huiusmodi ostium nec semper debere esse apertum: nec semper clausum: sed interdum aperiendum, interdum etiam claudendum iuxta illud Eccles. tertio, *Tempus tacendi, & tempus loquendi. Si enim, inquit, oporteret ora perpetuò patere, non facta essent portæ: si autem perpetuò clausa esse, non esset opus custodia.*

Quartò, Frenos etiam adhibere iubemur ori quasi indomito, & effrenato equo Eccles. 28. *Facito frenos ori tuo rectos,* hoc est, vt interpretatur D. Ambros. lib. 1. Officiorum cap. 3. *Restringatur lingua habena vinculis, frenos habeat suos, quibus reuocari possit.* Eademque similitudine vsus est Iacobus Apostolus in epist. sua canonica, c. 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir: potest etiam freno circumducere totum corpus:* quibus verbis significat eum, qui linguam nouit frenare, reliquum omne actionum suarum corpus posse gubernare: sicut totus equus freno ori adhibito regitur, quem admodum statim subiungit: *Si quis frenam in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumseruimus.* Quintò, Non tantum frenos in ore, sed etiam stateram in manu, cum loquimur, vt habeamus, admonemur Eccles. 28. *Verbis tuis facito stateram.* In quem locum D. Ambros. loco proximè citato, *Profer, inquit, sermones ad mensuram libræ examinatos iustitiæ, ut sit grauis in sensu, in sermone pondus, in verbis modus.* Et D. Chryl. in Psalm. 140. eundem locum exponens, stateram, & lancem docet faciendam linguæ, vt non solum verba, quæ oportet, effertur: sed etiam cum ea, qua par est, cautione veluti ponderantes expendamus. *Si enim, inquit, hoc facimus in auro: multo magis faciendum est in verbis, vt nihil desit, nihil redundet.* D. Ambr. legit. *Ori tuo fac iugum, & stateram:* per iugum que intelligit humilitatem, & subiectionem, vt lingua sit subiecta rationi, eius que iugum libenter subeat. Atque hæc omnia Virgo beatissima diligenter obseruauit, ipsa nimiram oris sui ostium clauderat, aperiebaturque opportuno tempore ipsa verbis suis fecit stateram, singula prudentiæ libræ examinans, ipsa aureos quosdam silentij frenos ori ad mouendos exemplo suo docuit, ipsa denique vitta cocceia sermones constrinxit, tum ne diffluerent, tum vt charitatis quasi

III.
Silentij seruandi difficultas.

Psalm. 140.

Mortuam memoriam vt pingat.
D. Chryl.
Eccles. 7. 40.

Eccles. 5. 2.

IV.

Eccles. 28. 40.

D. Ambros.

Eccl. 3. 2. 3.

Reges totum corpus qui linguam frenant.

Eccles. 28. 29.

D. Ambros.

Sermones ad mensuram libræ examinatos iustitiæ, ut sit grauis in sensu, in sermone pondus, in verbis modus.

Et D. Chryl. in Psalm. 140. eundem locum exponens, stateram, & lancem docet faciendam linguæ, vt non solum verba, quæ oportet, effertur: sed etiam cum ea, qua par est, cautione veluti ponderantes expendamus.

Si enim, inquit, hoc facimus in auro: multo magis faciendum est in verbis, vt nihil desit, nihil redundet.

D. Ambr. legit. Ori tuo fac iugum, & stateram: per iugum que intelligit humilitatem, & subiectionem, vt lingua sit subiecta rationi, eius que iugum libenter subeat.

Atque hæc omnia Virgo beatissima diligenter obseruauit, ipsa nimiram oris sui ostium clauderat, aperiebaturque opportuno tempore ipsa verbis suis fecit stateram, singula prudentiæ libræ examinans, ipsa aureos quosdam silentij frenos ori ad mouendos exemplo suo docuit, ipsa denique vitta cocceia sermones constrinxit, tum ne diffluerent, tum vt charitatis quasi

D. Ambros.

Virgini verba ad iustitiæ libræ examinata.

colore coccineo in proximorum utilitatem tuberent, ut merito ei sponfus dixerit: *Vitta coccinea labia tua.*

V. *Beda.* Quamquam & alia quoque ratio reddi potest, cur labia Virginis vitta coccinea comparantur, quæ ex Beda colligitur: quoniam scilicet Virgo sermones suos passionis Dominicæ memoria solebat tingere, & veluti coccineos efficere. Adubrari enim passionem Christi per filum coccineum perspicuum est ex Iosue 2. cum Raab meretrix ex fenestra funem appendit coccineum ad cuius conspectum sibi, domique suæ parceretur, ut in eum locum Origenes eleganter observavit. Merito autem memoria passionis Christi vitta coccinea comparatur: quoniam, ut ait Beda, nihil est, quod magis nefarios, & profligatos homines à peccando cohibeat, quam cum recolunt pro eis Dominum passum fuisse. Præterea pulcherrima tunc sunt labia, & quasi coccinea, cum de passione Christi sermonem habent. Rectè etiam subiungitur: *Et eloquium tuum dulce:* quia gratissimū est Deo, & Angelis, cum de passione Christi mysteriis invicem loquimur.

Eius virtus ad cohibenda peccata.

VI. Nec verò vitta coccinea dumtaxat labia Virginis conferuntur, sed etiam distillantanti fauo, ut initio diximus, propter incredibilem suavitatem, ac dulcedinem. Præterea fauus erant per dulcedinem amoris, distillans per affabilitatem. Nec vacat mysterio, quod fauus distillans, non effusus dicitur, nimirum, quia non debet quispiam, quicquid scit, effundere, sed præmeditato loqui, & habita ratione loci, temporis, ac personarum quodammodo distillare. Quod mirum fuit in Virgine, quæ cum tam multa, tantaque sciret, paucissima tamen loquuta legitur. In cuius rei figuram dicitur Num. 19. *Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam ad super, immundum erit:* & est sermo de tentorio mortui, in quo vas omne, quod non habuisset operculum, immundum censebatur. Cuius rei mysterium sic expendit D. Grego. lib. 23. Mor. cap. 4. *Tegmen operculi, vel ligatura est censura disciplina, qua quisquis non premitur, quasi vas immundum, pollutumque reprobatur: Quasi enim vas sine operculo vel ligatura pollutur, qui per studium ostensionis patens nullo velamine taciurnitatis operitur.*

D. Grego.

VII. Verùm optabit quispiam reddi sibi rationem, cur labia Virginis tam suavia ac dulcia fuerint, ut mellis fauo comparentur. Sanè non alia est, nisi quia tam sæpe, ac frequenter oscula filij sui infantis delibavit, quemadmodum ipsa exoptabat, cum dicebat Cant. 1. *Osculetur me osculo oris sui:* seu ut est Hebraicè, & Septuag. etiam transtulerunt: *Osculetur me osculo oris sui:* ut videlicet non vnum tantum osculum, sed multa expetierit. Quid non enim gratiæ, suavitatisque Virginis labijs adhæretet ex ore, & labijs suavissimi illius infantis, cui veluti blandiens Regius vates dicebat Psalm. 44. *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis.* Quo loco primum est observandum Psalmi eius titulum Græcè quidem esse: *Pro iis, qui commutabuntur:* Hebraicè autem: *Pro liliis,* vel *super lilia,* & iuxta Symmachum: *Triumphus pro floribus.* Volunt autem Hebræi lilia hoc loco non significare flores, sed musicum instrumentum, quod liliis insculptis esset insignis, quod genus instrumentorum etiam hodie in usu est, cum in corpore lyrarum, & vnde sonus redditur, sint lilia, rosæque insculptæ: quam expositionem sequuntur Rab. Abenefra, & Rab. David. Potèstque ea sententia confirmari ex eo, quod in titulis aliorum Psalmorum instrumenta quoque musica, ad quæ canebantur, poni solent, veluti Psalm. 53. *Victori in organo eruditio David:* & Psalm. 60. *Victori super organum David:* & Psalm. 6. & 11. *Pro octava,* vel, *super octavam:* nam ibi etiam octava iuxta expositionem Hebræorum est genus odæ, vel instrumenti musici. Existimat autem D. Hieron. hæc lilia significare virgines: nam idcirco ait se hunc Psalm. voluisse exponere Principiæ virgini, eo quod inuenerat in titulo lilia,

Psalm. 44. 3. Tituli Psalm. 44. varia lectio.

R. Abenefra. R. David. In titulis Psalmorum adhibentur instrumenta, ad quæ canebantur. D. Hieron.

lilia, & flores, quæ pertinent ad virginittatis decus immortale: cui etiam concinit titulus ille: *Proijs, qui commutabuntur*: quia virgines mutantur in Angelos: eaque mutatio perfectissima erit in cælo iuxta illud Matth. 22. *Neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut Angeli Dei in cælo*. Nec à virginibus diffidet illa alia litorum acceptio pro instrumentis musicis: verè enim virgines sunt musica instrumenta pulcherrimis virtutum lilij insculpta, quæ ad sublimem quandam concentum diuinarum laudum in cælo adhibentur iuxta illud Apoc. 14. *Vocem, quam audiui, sicut citharadorum citharizantium in citharis suis: & cantabant quasi canticum nouum, & nemo poterat discere* (sic enim legendum est, non, dicere,) *canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia*. Quod enim huiusmodi citharædi virgines sint, statim explicauit Ioannes, subiungens: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coniugati: virgines enim sunt*.

Virgines mutantur in Angelos.
Matth. 22. 30.
Virgines Et sunt musica instrumenta & citharædi.
Apoc. 14. 2. 4

Cæterum quanquam vniuersè hæc lilia ad virgines spectent: præcipuè tamen VIII.

referenda sunt ad Christum, sanctissimam que eius matrem: siquidem eo Psalmo agitur de Messia nuptijs, eiusque sponsa, quæ potissimum fuit eius mater. Quare non mirum, si Virgo tantam habuit gratiam in labijs, cum labia habuerit pulcherrimi lilij: folia enim illa lilij inflexa quandam præbent speciem labiorum. Vnde 2. Paralip. 4. dicitur de mariæno: *Vastitas eius habebat mensuram palmi, & labium illius erat quasi labium calicis, vel repandililij*: imo labia ipsa sponsi lilij comparantur Cæt. 5. *Labia eius lilia*. Secundò, Aduertendum est ex August. Eugub. in comment. super Pl. 44. cū dicitur: *Diffusa est gratia in labijs tuis*, significari maximam copiam, & abundantiam gratiæ, quæ veluti torrens, & quasi flumen appelletur: quasi dicat: *Circumfusum est gratia os tuum, sicut fons sese largiter effundit: sic effudit sese vberem gratia in ore tuo*. Tertio, Obseruauit in eundem locum Francisc. Titelman, plenum mysterij esse, quòd in labijs Christi potius, quam in facie, fronte, aut oculis dicatur diffusa fuisse gratia: quia nimirum Christus venerat, vt legatione quandam maximè arduam, ac difficilem perageret, scdusque inter homines, Deumque grauissimè offensum percuteret: atque adeo opus fuisse, vt in labijs multam haberet diffusam gratiam, vt hoc hominibus posset facilius persuadere, Patremque sermonis suauitate mitigare: aduocatus enim, qui gratiam non habet in loquendo, non est idoneus difficillimis negotijs expediendis, animisque vtriusque partis conciliandis. Cum igitur in labijs Christi tanta esset diffusa gratia, eiusque infantis ofcula Virgo beata frequentissimè delibaret, inde ortum est, vt eius labijs tanta infunderet gratia, vt distillant mellis fauo meritò comparari debuerint.

Gratia labiorum Virginis ex Christo.
2. Paral. 45.
Cant. 5. 13.
Aug. Eugub. Psal. 44. 3.

Titelm.
Gratia cur posuit in labijs, quàm in Christi facie dicatur diffusa.

De pulchritudine colli in Virgine.

SECTIO X.

Quoniam collum præcipuum quandam in corporis compositione locum obtinet, in eo describendo præcipuè quoque versatur sponus: Vnde Cant. 4. sic ait: *Sicut turris David collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*: seu vt alij transferunt ex Hebræo: *sicut turris David collum tuum constructa ad disciplinas: mille clypei suspensi sunt super eam, omnes pharetra fortium*, Sanctes Pagn. paulò aliter: *Quæ edificata est ad docendum transeuntes*. Et c. 7. *Collum tuum sicut turris eburnea*. Denique cap. 1. *Collum tuum sicut monilia*.

Cant. 4. & 7.
1. & 10.
Sancti Pagn.

Primum igitur per Collum, Virginis eius apud Deum gratia, & intercessio intelligitur, ita vt eius intercessio sit veluti collum, per quod à Deo

I.
Virginis intercessio turri Ecclesie.

omnes gratia, praesidiaque in homines transfunduntur. Itaque haec Virginis intercessio turris quadam est Ecclesiae fortissima, ad quem omnes, cum ab hostibus oblidenter, sese salutis causa recipiunt. Ea munita est firmissimis propugnaculis, hoc est, praesentissimis in omni tentationum, & persecutionum genere praesidijs. *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, non solum, quia mille protectionum genera intercessione Virginis continentur, propter quae multa etiam inuocationum genera promeruit: sed etiam, quia quotquot fortissimi milites, ac duces in Ecclesia extiterunt, victorias suas Virgini in primis acceptas retulerunt, & hodie quoque referunt: & idcirco arma sua ex huiusmodi turri quasi ex tholo suspendunt, hoc ipso testantes se Virginis potissimum beneficio de hostibus tum animae, tum corporis victoriam reportasse. Unde merito alij transferunt ex Hebraeo: *Quae constructa est ad disciplinas, sive, quae constructa est ad docendum transcentes*: quoniam quicumque ad hanc turrim alpegerint, viderintque tam multa intercessionis eius monumeta, cognoscent facile, quantum spei sit in Virginis praesidio collocandum. Quid enim quae aliud vident, qui templum Virginis ad aquas Lupidas, Laodetanium, & Mosis ferati ingrediuntur, quam huiusmodi clypeos, & armaturam fortium è turri suspensam, arma videlicet omnis generis, compedes, vincula, linteamina mortuorum, quae inuicta huius turris praesidia omnibus transeuntibus clarissime testantur?*

II.

Virgineae intercessionis duo symbola praecleara.
D. Bernard.

E. Virgo aqua ductus gratiae.
Exod. 14. 25.

Ephrem Syrus.

Andr. Cremonens. Vallum ad Virginem; cum eam vallum fidelium appellauit. Ad utramque demum Andreas Cremonensis sermone de Assumpt. Virginis, cum eam vocat commune mundi propitiatorium: quae eadem appellatione vitur Ephraem loco citato.

III.

Coloss. 3. 14.

Matt. 22. 40.

omnes virtutes ex charitate pendent.

Ephes. 6. 11.

*nis armatura fortium: quia omnes omnino virtutes ex charitate pendent, quibus armatura sanctorum continetur iuxta illud ad Ephes. 6. *Induit vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli: quae libet enim virtus est velut clypeus quidam fortissimus aduersus omnes daemones ietus. Quod autem ex charitate pendent virtutes reliqua, disertis verbis significauit Apostolus, cum dixit secunda ad Cor. 13. *Charitas patiens est, benigna est, &c.* Merito etiam charitas turri comparatur: quoniam sicut castra, vel diruta turris facile oppidum ipsum expugnatur, ita charitate deperdita ciuitas virtutum occupatur. Propugnacula, quibus haec turris defenditur, sunt ipsa opera, quae si ab hostibus capiuntur, celsitudoque à bonorum operum profectu, turris omnino defendi non potest.**

ad Cor. 13. 4.

Itaque habes intercessionis Virgineae duo praecleara symbola, vnum collum, turris alterum. Collum enim dicitur, quia per Virginem vniuersa in nos à Deo tanquam à capite beneficia deriuantur: turris autem, quia firmissimum est, ac tutissimum eius praesidium. Ad priorem appellationem spectauit D. Bernardus in Natiuitate Mariae, cum Virginem appellauit aqua ductus gratiae. *Sanè, inquit, ipsa sese plenitudo exinanuit, ut fieret nobis in sitis, sanctificatio, & redemptio: deriuatus est fons usque ad nos, descendit per aqua ductum vena illa caelestis. Aduentus iam, ni fallor, quem velim dicere aqua ductum, qui plenitudinem fontis ipsius de corde Patris excipiens nobis edidit illum: nostis enim cui dictum sit: *Aue gratia plena. An vero inueniri potuisset miramur, vnde tantus, ac talis fieret aqua ductus, qui nimium in se profecto scala illius, quam vidit Iacob, caelestis tangeret, imò & transscenderet, ut viuissimum illum aquarum, quae super caelos sunt, posset attingere fontem.* Ad posteriorem spectauit Ephrem Syrus in oratione ad Virginem; cum eam vallum fidelium appellauit. Ad utramque demum Andreas Cremonensis sermone de Assumpt. Virginis, cum eam vocat commune mundi propitiatorium: quae eadem appellatione vitur Ephraem loco citato.*

Secundò, Potest etià per collum Virginis eius intelligi charitas. Sicut enim collum reliquum corpus capiti annexum: ita charitas Deo nos maximè coniungit: imò & vinculum est omnis perfectionis ad Colos. 3. *Super omnia autem haec charitatem habet, quod est vinculum perfectionis: & Matt. 22. *In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Propheta.* Atque hoc est, quod subiungitur: *Mille clypei pendent ex ea, omnes virtutes ex charitate pendent.* nis armatura fortium: quia omnes omnino virtutes ex charitate pendent, quibus armatura sanctorum continetur iuxta illud ad Ephes. 6. *Induit vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli: quae libet enim virtus est velut clypeus quidam fortissimus aduersus omnes daemones ietus. Quod autem ex charitate pendent virtutes reliqua, disertis verbis significauit Apostolus, cum dixit secunda ad Cor. 13. *Charitas patiens est, benigna est, &c.* Merito etiam charitas turri comparatur: quoniam sicut castra, vel diruta turris facile oppidum ipsum expugnatur, ita charitate deperdita ciuitas virtutum occupatur. Propugnacula, quibus haec turris defenditur, sunt ipsa opera, quae si ab hostibus capiuntur, celsitudoque à bonorum operum profectu, turris omnino defendi non potest.**

Tertio

Tertio, Per collum Virginis accipiendam quoque esse eius humilitatem, qua ve-
luti collo omnibus se subiciebat, exilimat Rupert. lib. 6. in Cantic. additque hu-
militatem in Virgine fuisse maximam fortitudinem, & idcirco turri eburnea cõ-
parari: præstat enim ebur soliditatem, & fortitudinem. Atque hanc fuisse etiam
fortitudinem Moysis, qua Deum tenebat, ne populum deleret: unde illi Deus di-
cebat: *Dimitte me.* Exod. 32. Et quia Iacob contra Deum prævaluit, quando cum
eoluctatus est. Genes. 32. *Qua fortitudine,* inquit Rupert. *luctabatur iste, vel ille? Profecto*
humilitate nam de Moysè dicitur Pfalm. 105. Si non Moyses electus eius sterisset in contractione
(id est, ut ipse interpretatur, in nimia mentis humilitate) in conspectu eius. De Iacob autem
Osee 12. cum dictum fuisset: *In fortitudine sua directus est cum Angelo, & inualuit ad*
Angelum, confestim fortitudinem eius exprimens Propheeta subiunxit: Fleuit, & rogavit eum.
Igitur ò dilecti: collum tuum, quod est humilitas tua, turris est eburnea, id est, fortissima, atque
pulcherrima. Hæc Rupert. Accedit, quodd ebur dens est elephantorum maximè
formidabilis: nihil autem demones magis perhorrescunt, quàm humilitatem:
quemadmodum testatur D. Antonius Eremita, ut auctor est D. Athanasius in
eius vita.

Postremo, Collum Virginis est eius obedientia: quam ob causam de illo dici-
tur Cantic. 1. *Collum tuum sicut monilia.* Quæ expositio est Orig. homil. 2. in Cant.
ubi legit: *Cervix tua speciosa facta est, sicut redimicula. Et merito, inquit, quam enim prius*
prævaricationis inobediencia turpem fecerat: nunc obedientia fidei speciosam fecit, & pulchram.
Cervix ergo tua speciosa facta est, sicut redimicula: redimicula enim sunt conexiones monilium,
quæ in cervicibus federæ solent, ex quibus descendit per omne collum reliquus ornatus. Cervicem
verò diximus subiectionem, & obedientiam, eo quod quasi iugum Christi suscipiat, & fidei eius
obedientiam præbeat. Ornamentum ergo cervicis eius, quæ est obedientia, Christus est: ipse enim
prior factus est obediens usque ad mortem: ornamentum ergo, & monile cervicis sponsæ obediencia
Christi est. Atque hæc quidem Origen. Quæ quanquam ille ad Ecclesiam refert,
optimè tamen quadrat in Virginem, quæ obediensissima fuit. Simulque aduer-
tendum monile ornamentum pectoris esse è collo appensum, pendentem gem-
mam habens inclusam auro, id quod ad institutum maximè pertinet. Verè enim
obediencia è collo per subiectionem dependens obediencia pectus exornat, ge-
ritque Christum, qui gemma est preciosissima, ex collo ad pectus pendentem, cū
Christum Patri obediensissimam sibi tanquam exemplar ad imitandum propo-
nit. Deinde observandum non dictum esse: *Collum tuum ornatum est monilibus, sed,*
Collum tuum sicut monilia, hoc est, tã pulchrũ, ut ipsum met sit monilia, nec villo ex-
terno, ditiorique ornatu ad pulchritudinẽ indigeat, sed ipsum per se sit instar
omnium monilium, omnemque in se ornatum contineat. Quod maximè decla-
rat, & amplificat obediencia Virginis, quæ ipsa per se fuit pulcherrima, Deoque
gratissima. Imo & ipsius obediencia in vniuersum pulchritudinem declarat, quæ
adeo pulchra virtus est, ut omnibus monilibus, & ornamentis comparari possit.

Quoniam verò cõpimus collum Virginis eius obedientiam interpretari, per-
curramus breviter in eundem sensum reliquas colli similitudines, quod in obedi-
entiam aptissima sint. Obedientia igitur turris est & solidata cum propugnacu-
lis: quoniam si vera est, & perfecta, expugnari non potest, imo per eam gloriosa
de hostibus victoria comparantur, & idcirco additur: *Nulle clipei pendunt ex ea,*
omnis armatura fortium, videlicet qualia spolia de tacta hostibus in monumentum
victoriae iuxta illud Proverb. 21. *Vir obediens loquetur victorias.* Est autem victo-
ria præcipua obediencia se ipsam vincere: sic enim eum locum interpretatur di-
uus Gregorius libro 34. Moralium cap. 34. *Vir, inquit, obediens loquitur victorias,*

IIII.

Humilitas
Virginis tur-
ris eburnea.
Rupert.Exod. 32. 10.
Gen. 32.

Psalm. 105. 23.

Osee 12. 3.

Humilitate
maxime per-
horrescunt
demonos.

D. Athan.

V.

Cantic. 1. 0.

Orig.

Virginis obe-

dientia.

Obediencia
ornamentum
Christi.Obediencia
eximia pul-
chritudo.

VI.

Obediencia
turris cū pro-
pugnaculis.

Prov. 21. 28.

D. Gregor.

Obediencia
que sit præ-

cipua victo-

ria.

quia dum aliena voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus.

VII.

Denique eadem turri eburnea similis dicitur propter puritatem, & innocentiam, quam obedientia debet habere coniunctam. Id quod expendit D. Gregor. in eo, quod amici, & cognati Iob ei ouem vnam, & in aurem auream vnam obtulerunt: quia enim obedientia ex auditu est, recte per in aurem, quod aurium est ornamentum, exprimitur. Igitur amici Iob obtulerunt ei ouem vnam, & in aurem vnam: Quoniam, ut ait Gregorius, innocens mentibus ornamentum obedientia iungitur: quare Iobo nemo in aurem sine oue, nemo ouem sine in aure obtulit, quia Redemptori suo non obedit, qui innocens non est, & innocens esse non potest, qui obedire contemnit. Quia verò ipsa obedientia non seruilis metu, sed charitatis affectu seruanda est: idcirco in aurem obtulerunt, ut videlicet in ea, quae exhibetur, obedientia charitas fulgeat, quae virtutes omnes quasi aurum caetera metalla transcendit. Hæc illi. Cui concinit illud, quod de Salomonis throno dicitur 3. Reg. 10. quoddam scilicet thronum fecerit ex ebore grandem, & vestiuerit auro fuluo nimis. Quid enim vetat per Salomonis thronum obedientiam intelligere, in qua veluti in excelsso throno Deus ipse residet cui nimirum maximè gloriofum est habere sibi omnes subiectos, & dicto audientes?

Innocens esse non potest qui obedire contemnit. Obediendum non seruilis metu.

3. Reg. 10.

VIII. Obedientia difficultas est.

Plenùmque mysterij est in hanc sententiam, quod thronum illum duodecim leones seni ex vtraque parte ambiebant: tum quia multi leones, hoc est, multae difficultates obedientiæ thronum ambiunt, ut qui ad huiusmodi thronum conscendere expetit, sibi inter ferocissimos leones incedendum pro certo habeat: ut etiam quia illi potissimum ad obedientiæ celsitudinem aspirant, qui leoninam quandam fortitudinem, & generositatem amulantur, eo quod maximè ardua sit obedientiæ virtus. Quam eandem ob causam turris illa Dauid, de qua ante diximus, multa habebat propugnacula, multos appensos clypeos, multam armaturam fortium: omnia enim propugnacula, & munimenta, omniaque armorum genera necessaria sunt iis, qui obedientiæ turrim, atque arcem seruare, ac tueri contendunt, quam nimirum omnis generis tentamenta, bellaque impugnant, cum in materia verferet vniuersarum virtutum. Hæc igitur omnia maximè ad

Obedientiis quam debeat esse fortes, & generosi.

In exemplis obedientiæ purificationis se subiecit B. Virgo. D. Thom. Ioan. Gers. D. Bonau. Abulens. D. Bern. Luc. 1. 38. Annuntiatio- ni angelica consentiens quantum meruit B. Virgo. Prov. 30. 19.

Virginem pertinent, quæ in virtute obedientiæ ita excelluit, ut sponte se legi purificationis subiecerit, quæ tam en nequaquam tenebatur, in exemplum videlicet non solum humanitatis: sed etiam obedientiæ, quemadmodum docet D. Thom. 3. p. quæst. 37. art. 4. Imo affirmant Patres Virginem, cum stetit iuxta crucem, heroicum actum obedientiæ exercuisse simul, & charitatis offerendo filium suum Patri. Quæ de re legendus est Ioan. Gerson tract. 2. de Cantico decachordo, id est, Magnificat, D. Bonauent. in 1. dist. 48. q. ult. Abul. q. 14. in prologum Matth. Addit sanctus Bernardus serm. 17. de festiuitatibus Virginis Virginem actu fidei, & obedientiæ, cum consensit annunciationi Angelicæ illis verbis Luca 1. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, plus meruisse, quam omnes sanctos omnibus suis actibus, cum eo actu meruerit saltem de congruo, ut esset mater Dei: atque ad id probandum affert illud Prouerb. 30. Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas.

De murenulis, quibus collum Virginis ornabatur.

SECTIO XI.

I. Cant. 1. 11. Septuag.

DE Murenulis sponse sic loquitur sponsus Cant. 1. Murenulas aureas faciemus tibi, vermienlatus argento. Septuaginta transtulerunt: Similitudines auri faciemus tibi cum punctis argenti. Alij: Margaritas aureas faciemus tibi cum punctis argenti.

argenteis. Aduertendum est autem pro murenulis esse Hebraicè *thore*, in regimine: alias enim dicendum foret, *thorim*, à radice *thur*, quæ significat considerare, seu contemplari, vnde deducitur *thora*, id est, lex, quod in ea meditandum sit: ab eademque radice deducitur *thor*, id est, turtur, vt habes Genes. 15. imo eo ipso capit. 1. Cant. idem nomen habetur, cum dicitur: *Pulchra sunt gena tua sicut turturis*: pro quo Hebræi legunt: *Pulchra sunt gena tua in murenulo*, siue in quibusdam alijs ornamentis: ex quo intelligimus turtures muliebri ornamentum esse. Itaque Hebraicum *thorim*, quod Vulgatus modò turtures, modò murenulas transtulit, quidam catenas ex auro esse volunt, alij plures gemmas vno filo infertas: alij ligilla perexigua ex auro, & argento confata: Legionensis aliud quiddam cogitat de vitta lineæ acu picta, ex qua multi pendant margaritarum ordines vsque ad cilia. Verùm si vulgatam editionem sequamur, murenula sunt ornamenta colli, & catenæ ex auro instar murenarum: vnde D. Hieron. ad Marcellam, Aurum, inquit, colli sui, quod murenulam vulgus vocat, quod scilicet metallo in virgulas lente-fecente quædam ordinis flexuosi catena contextitur, absque parentibus vendidit. Quare non rectè D. Bernardus ferm. 41. in Cant. alijsque existimant murenulas non colli, sed aurium esse ornamenta.

His animaduertis veniamus iam ad murenularum mysteria, quæ etsi multa, diuersaque sunt, aptissimè tamen in Virginem concinunt. Primum igitur Beda, 2. in Cant. vult has sponsæ murenulas esse scripturas diuinas, quas anima iusti collo circumdat, cum in omnibus, quæ loquitur, & agit, continuò scripturis sanctis intendit, quæ nimirum sunt colli pulcherrima ornamenta. Secundò. Citat. antiquam illam translationem: *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoad vsque Rex in recubitu suo est*, docetque nomine auri claritatem celestis patriæ adumbrari, cuius similitudines, & non ipsa claritas nobis in hac vita ostenduntur iuxta illud 1. ad Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in enigmate*. Fiunt autem similitudines cum distinctionibus argenti, quia cum nitore spiritualium eloquiorum celestia nobis organa panduntur: & quoniam in hac vita dumtaxat, non autem etiã in futura talium similitudinum solatijs, & auxilijs indigemus, aptè subiungitur: *Quoad vsque Rex in recubitu suo est*, id est, quoad vsque Christus in secreto suo est, & necdum nobis in gloria Patris sui apparet: tunc enim, sicut ait Esai. c. 33. *Regem in decore suo videbunt oculi sanctorum*. Et hæc quidem Beda iuxta translationem Septuag. nam nostra editio, quæ est ex Hebræo, illa verba, *quoad vsque Rex in recubitu suo est*, iungit cum sequenti sententia.

Tertiò. Alij per murenulas aureas vermiculatas argento accipiunt charitatem ornata sapientia. Cum autem argentum inaurari soleat, hic è contrario super aurum argentum ponitur: quia prior debet esse charitas, quam scientia, & super charitatè induci distinctiones argenti, seu vt habent Septuag. *puncta argentea*: subtilissima enim scientiarum placita, quæ appellamus puncta, super charitatem fundari debent. Quartò. Alij interpretantur murenulas cum vermiculationibus, vel punctis argenteis fidem, siue charitatem bonis operibus distinctam, vt fides, vel charitas sit murenula quædam aurea, & quæ per eam fiunt bona opera, vermiculationes sint, seu puncta argentea. Vel aliter per murenulas aureas posse accipi dilectionem erga Deum: per puncta autem, & vermiculationes argenti actus dilectionis erga proximum. Quintò. Dion. Carth. per murenulas intelligit gloriosa præconia, quibus tñ in sacris literis, tum à nobis cõmendatur Virgo beatissima. Quam expositionem videtur mutuatus à Ruperto, qui eodem modo murenulas istas interpretatur. *Murenulus*, inquit, *aureas faciemus tibi, vermiculatus argento, id est,*

Genes. 15.
Cant. 1. 10.Legionens.
Murenula
ornamenta
colli.
D. Hieron.

D. Bernard.

II.

Beda.

Scriptura di-
uina sponsæ
murenula.

1. Cor. 13. 12.

Esai. 33.

III.

Scientiarum
placita super
charitatem
fundanda.Dion. Carth.
B. Virginis
præconia,
Ruperti.

ornamenta benedictionis, & gratiarum actionis benedicendo, & gratias agendo Deo, quod sic fecit tibi, ita ut non sit locus, ubi vox laudis huius non audiat, quatenus nomen celebrans iugiter te ambiat, & quodammodo de collo tuo dependeat.

V. Sexto, Possumus etiam iuxta traditam illam colli expositionem, qua ex Origene diximus significari obedientiam, per murenulas intelligere præmia, & ornamenta, quæ obedientiæ promittuntur: pendent quippe ex obedientis collo in cælo ornamenta gloriosissima, & pulcherrima. Par enim est, ut collum illud, quod iugum Domini portavit, tandem ablato iugo multis ornamentis decoretur. Vnde Paulus ad Hebr. 5. *Factus est, inquit, scilicet per passionem & glorificationem suam, omnibus sibi obtemperantibus causa salutis æternæ:* & Cant. 4. postquam ter dictum fuerat, *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni,* subiungitur: *Coronaberis:* quia videlicet illi coronantur, qui voci sponsi vocantis obediunt: quamquam & per vocem illam, *veni,* tertio repetitam tria religionis vota possumus accipere, per quæ ad Deum præcipue accedimus, & propter quæ iustorum animæ tãquam Dei sponsæ coronantur. Atque ad hanc murenularum de obedientiæ præmio expositionem pertinet illa D. Bernardi sententia serm. 41. in Can. cum per murenulas non colli, sed aurium ornamenta accipienda esse existimat, docens tum murenulas, siue inaures dari sponsæ in hac vita, eum illi ornamenta aurium, hoc est, variaz dantur diuinarum rerum cognitiones, ac similitudines supernæ patriæ statum adumbrantes, *Quæ ad aures, inquit, fidei pertinent, & interim eam, dum sponsa non fruitur, consolantur, ut per auditum obedientiam ad gloriam perveniat visionis.* Quam pulchras igitur murenulas Deum Virgini dedisse existimandum est, quæ vique adeo obediens fuit, ut (quod affirmat Gerson. tract. super Magnificat.) stans iuxta crucem altissimum habuerit actum obedientiæ offerens ipsa filium suum Patri, & conformans se etiã in illa filij sui morte acerbissima cum diuina voluntate. Plane in die eius Assumptionis dictum est ei: *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni, coronaberis: murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* In cuius rei figurâ Rebecca sponsæ Isaac datae sunt inaures aureæ, & armillæ. Gen. 24. quia nimirum Virgini, & cuilibet sanctæ animæ, quæ & aures Deo per obedientiam, & manus per opera præbet, dantur inaures ad cultum aurium, & armillæ ad brachiorum ornamentum.

De vberibus, & ventre Virginis.

SECTIO XII.

I. DE sponsæ vberibus ita legimus Cant. 4. *Duo vbera tua sicut duo hinnuli caprea gemelli, qui pascuntur in lilijs:* & iterum: *Pulchriora sunt vbera tua vino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata:* & cap. 7. *Dixi: Ascendam in palmam, & apprehendam fructum eius, & erunt vbera tua sicut botri vineæ, & odor oris tui sicut malorum.* Qui hæc sponsæ vbera ad Ecclesiam referunt, partim duo testamenta, partim omnes in vniuersum prædicatores interpretantur, qui variis nominibus eo libro Cant. dicantur: appellanturque Ecclesiæ oculi, quia occulta mysteria perspicunt: dentes, quia doctrinæ cibos terunt, comminuantque fidelibus: collum, quia flatum vitalem Ecclesiæ ministrant: denique vbera, quia parvulis in Christo lac doctrinæ salutaris instillant. Duo autem dicuntur, quia duplex doctrinæ lac continent, vnum de astruptione fidei, alterum de compositione morum: pertinet enim ad concionatoris officium & fidem astruere, & ad bonos mores incitare. Comparantur hinnulis capreae propter perspicacitatem aspectus quoad intellectum:

Etum, propter hilaritatem quoad effectum: propter velocitatem quoad executionem operum etiam arduorum, atque difficilium. Denique pascuntur in liliis, id est, in floridis scripturarum campis, donec aspiret dies, & inclinentur umbra, id est, dum vita huius tempus perdurauerit. Verum omnia Ecclesia, de qua modò non agimus, duo hæc Virginis vbera virginitatem, & fecunditatem eius interpretatur Rupert. lib. 3. in Cant. quæ duo vbera hinnulis comparantur propter læticiam, quam mundo attulerunt: sicut enim hinnuli festiui, ac læti, dum huc, & illuc cum spectantium læticia in montibus saliunt. Gemellis autem hinnulis similia dicuntur, quia in sola Virgine duo hæc inuenta fuerunt, vt filium lactaret, & virgo esset. Denique dicuntur pasci in liliis propter summam fecundæ huius virginitatis pulchritudinem.

Virginitas & fecunditas duo vbera in B. Virgine Rupert.

Eadem duo vbera, virginitatem scilicet, ac fecunditatem in Virgine expendit II. D. Bernard. homil. 2. de B. Virgine in eo, quod Esai. 11. virga dicitur floruisse. *Florem, inquit, filium, virgam intellige matrem, quoniam & virga floruit absque germine, & Virgo concepit non ex homine: nec virga a virorem floris læte emissio, nec Virginis pudorem sacri partus editio.* Et in eo præterea, quod Iudic. 6. Gedeonis vellus de carne tõsum, sed sine vulnere carnis in area ponitur, & nunc quidem lana, nunc verò area rore perfunditur, vt significaret carnem assumptam de carne Virginis absque detrimento virginitatis cum distillantibus cælestis tota se infudit plenitudo diuinitatis, adeo vt ex hac plenitudine omnes acceperimus, qui verè sine illa non aliud, quam terra arida sumus. Cui Gedeonico factò propheticum dictum pulchrè conuenit, cum dicitur Psal. 71. *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Atque hæc duorum vberum cõiunctio est vnum ex tribus illis mirabiliter singularibus, & singulariter mirabilibus, quæ idem Bern. cõmémorat serm. 3. in vigilia Natiuitatis. *Tria, inquit, opera fecit omnipotens illa maiestas in Assumptione nostræ carnis ita singulariter mirabilia, & mirabiliter singularia, vt alia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram. Coniuncta quippe sunt ad inuicem Deus, & homo, mater, & virgo, fides, & cor humanum. Mirum est enim, quomodo cor humanum his duobus fidem accommodauit: quomodo credi potuit, quod Deus homo esset, & quod virgo manserit, qua peperisset.*

D. Bern. Esai. 11. Partus Virginis purissimus. Iudic. 6. Psal. 71. 6.

D. Bernard.

Dicuntur autem vbera virginitas, & fecunditas in Virgine, quia inde humanum genus spiritualiter infans ac salutis, & gratiæ hausit ex eo videlicet, quod in Virgine cum eius virginitate coniuncta est fecunditas, qua Deum hominem peperit: nihil enim nobis eius virginitas profuisset, nisi fecunda fuisset. Fit deinde mentio liliorum ad exprimendam virginitatis pulchritudinem: est enim liliij flos pulcherrimus, & hieroglyphicum spei: vnde in multis antiquorum Imperatorum nummis ex altera facie dea sculpta erat lilium dextera prætendens cum hac inscriptione, *spes publica*: quod mirificè conuenit in sanctissimæ Mariæ virginitatem cum fecunditate coniunctam, in qua spes humani generis publica exposita est. Denique de vberibus illud est maximè obseruandum, quod dicitur Cantic. 7. *Dixi: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius, & erunt vbera tua sicut botri vineæ, & odor oris tui sicut odor malorum.* Obseruandumque tunc denique vbera Virginis, id est, eius virginitatem, & fecunditatem mundo maximè profuisse, fuisseque instar hinnulorum delectationem, & hilaritatem spectantibus exhibentium, pulchriora etiam vino, & sicut botros vineæ suauissimos, postquam Christus in crucis palmam ascendit: tunc enim perfecta est humani generis redemptio, & apparuit fecundæ virginitatis vtilitas, & suauitas. Quod enim per ascensum in palmam elevationem Christi in cruce accipere debeamus, docet Beda libro 6. in Cantic. Quod verò ait sponsus:

III.

Fœcunda Maria virginitas spes publica humani generis.

Cant. 7. 8.

Vtilitas fecundæ virginitatis Maria quando apparuerit.

Beda.

Cruis si-
lius.

Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius, ad illud tempus spectat, cum Salomon ista scribebat: tunc enim Dominus se crebris Prophetarum vocibus promittebat ad redemptionem generis humani venturum, & ascensurum in arborem crucis, ut destructo mortis imperio ad vitam victor rediret, fructus autem palmæ, quos se apprehensurum commemorat, posteriores sunt gloriæ, quæ crucis sequentibus ascensum, hoc est, claritas resurrectionis, & ascensionis eius, aduentus Spiritus sancti, & salus mundi credentis. Itaque tunc Virginis ybera fecundissimi, & suavissimi botri fuerunt, cum Christus crucem triumphator ascendit: simul etiam odor oris eius sicut odor malorum: quia ex eo tempore Virginis fama, quæ per odorem exprimitur, vniuersum orbem peruasit.

III

Cant. 7. 1.
Dion. Cart.

Venter Vir-
ginis aceruo
tritici cur
comparetur.

Quod ad ventrem spectat, de eo ita legitur Cant. 7. *Venter tuus sicut aceruus tritici, vallatus liliis.* Dionysius Carthusius lib. de præconio, & dignitate Mariæ, art. 37. & alij existimant in aceruo tritici fecunditatem Virginis, in lilijs virginitatem adumbrari. Itaque venter eius aceruus tritici fuit, quia fecunditatem habuit: septus lilijs, quia virginitatem retinuit. Et merito venter Virginis aceruo tritici confertur, quia ad eius ventrem tanquam ad immensum, & inexhaustum tritici aceruum mortales omnes, imò & Angeli cibi quærendi causa confluxerunt. Sed cur aceruus iste tritici dicitur non plenus, non ornatus, sed vallatus lilijs? Sanè illud significatur lilia fuisse pro vallo, quo defenderetur tritici aceruus. At, inquit, quis vnquam tritico vallum confecit ex lilijs? quàmve defensionem poterant lilia præstare tritico? Haud dubiè maximam, & inuictam. Primum enim, quod ad Virginem attinet, nisi ei vallum virginitatis tutum futurum promitteretur ab Angelo, dubium, an mater Dei esse voluisset? imò non electuram fuisse esse Dei matrem, nisi aliud Deum velle intelligeret, sentit Bernardus Senensis. serm. de Concept. probarique potest ex illis verbis: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? nec prius consenti, quàm ei ab Angelo diceretur: spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Itaque lilia vallauerunt aceruum tritici, quia ut haberemus fecunditatem Virginis, fecerunt virginitatis lilia.

IV

Virginitatem
suam quanti-
fecerit B.
Virgo.
Bernardus
Senens.
Luc. 1. 34. 35.

Luc. 1. 34. 35.

Denique si vniuersè loquamur, lilia pro vallo acerui ponuntur, quia nihil ad custodiendum omnium bonorum, virtutumque aceruum fortius, ac firmitus est castitate. Hanc enim ita dæmon formidat, ut vbi cumque vallum huiusmodi reperit, de acerui rapina omnino desperet. Hinc est, quod D. Anselmus homil. super Euang. Luc. 10. *Intrauit Iesus in quoddam castellum, docet castellum appellari turrim muro circumdatam, quæ duo sese inuicem defendunt: tum ait beatissimam Virginem castellum esse, in qua humilitas turris, Virginitas muri instar obtineat, quæ duo sese inuicem tuentur, nimirum & turris humilitatis virginitatis murum, & murus virginitatis humilitatis turrim, imò & reliquarum omnium virtutum.* Quia igitur, inquit Anselmus, *virginitatem cum lido non potest, solet impugnare superbia, est in eadem Virgine turris humilitatis, quæ à muro virginitatis omnem repellit superbiam.* Et quidem merito Anselmus nam virgo quæpiam nisi humilis sit, in maximo versatur virginitatis amittendæ discrimine. Vnde D. Augustinus ad initium 2. lib. de ciuitate Dei quærens, cur permisit Deus in vrbe Romæ vastatione virgines Deo sacras à barbaris violari? respondet tandem cap. 28. cum iisdem loquens: *Quod si forte, cur permisit, queritis, alia quidem est prouidentia Creatoris, & inscrutabilia iudicia eius: veruntamen interrogate fideliter animas vestras, num forte de isto integritatis, & continentia, vel pudicitia bono vos inflatus extulistis?*

V

Castitas cu-
stos virtutum
reliquarum.
D. Anselm.
Luc. 10. 38.
B. Virgo ca-
stelum.

Humilitas
virginis quam
i. e. esaria.
D. August.

Denique de ventre Virginis exclamat D. Epiphanius serm. de Virg. laudibus.

VI

o uterum

O utrum impollucum habentem circulum calorum, qui Deum incomprehensum in te vere com-
prehensum portasti. O utrum celo ampliore, qui Deum in te non coarctasti. O utrum, qui
caelum septem circulis constans, & capax illi exitu. O utrum celus sublimiorem, atque
latiorem. O utrum habentem inextinguibile lumen septies lucentis gratia. Hæc ille, & mul-
ta alia in hanc sententiam.

D. Epiph.
Vetus B.
Virginis calo
amplior, &
sublimior.

De calceamentis, & gressu Virginis.

SECTIO XIII.

Vsque adeo calceamentorum Virginis pulchritudine, & incessus elegantia
captus est sponsus, ut per admirationem dixerit, Cant. 7. *Quam pulchri sunt*
gressus tui in calceamentis filia Principis: & quoniam in ponendo pede, & incessus, gres-
susque, venustate, & gratia, ingenua quædam in dolos elucet, ideo considerato in-
cessu sponsæ eam sponsus Principem nominavit.

I.
Cant. 7. 1.

Quod ad rem attinet, putamus per calceamenta Virginis accipiendam esse eius
humilitatem, cuius est ad pedes semper accidere, infimumque locum appetere:

II.

quam virtutem difficillimam esse, facillimæque deperdi indicavit Petrus 1. sua
epist. c. 5. cum dixit: *Omnes autem inuicem humilitatem insinuate*: vbi pro eo, quod nos
habemus, *insinuate*, est Græcè, *ἐπινοουβώσα*, hoc est, *innodare*, seu *alligare*: *ἰσοπέδος*
enim nodum significat, & *ἰσοπέδω*, innodare. Est igitur is sensus Apostoli: Hu-
militatem arctissimis nodis alligatæ, & innodate, ne elabatur: est enim humilitas
vsque adeo difficilis, ut nisi magna cura, & vigilantia retineatur, & quasi vincia-
tur, facillimè quavis occasione incidente elabatur. Verum ea virtus etsi difficilis,
tanta fuit in Virgine, ut eam Deus quasi admirans, & suspiciens dixerit: *Quam pul-*
chri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis! quibus verbis etiam innuit humilita-
tem, quamuis per calceamenta exprimitur, virtutem tamen esse Principis, eaque
maximè ipsos etiam Reges, ac Principes decorari: imò ex ea dignosci tanquam
ex calceamentis, & gressu generosum, ac regium cuiusque animum. Atque idcir-
co ad hanc vnam virtutem Deum in Virgine respexisse ipsamet confitetur in suo
canto Luca 1. cum ait: *Quia respexit humilitatem ancilla sua*. Ut autem intelligas eo
loco *humilitatis* nomine ipsam etiam virtutem humilitatis accipi debere, aduerte
pro eo, quod nos habemus, *humilitatem*, esse Græcè, *ταπεινωσις*, quæ vox in primis
significat afflictionem: estque hæc acceptio creberrima in sacris literis, veluti

1. Petr. 5. 5.
Humilitas
facillimè de-
perditur.

Quanta fue-
rit in B. Vir-
gine.
Humilitas
virtus regia.

Luc. 1. 48.

Gen. 29. cum dixit Lia: *Vidit Dominus humilitatem meam*: & Psalm. 24. *Vide humilitatem*
meam, & laborem meum: & Psalm. 135. *In humilitate nostra memor fuit nostri*. Deinde si-
gnificat vilitatem, & exiguitatem, ut perspicuum est ex illo loco ad Philip. 3. *Qui*
reformabit corpus humilitatis nostræ a configuratum corpori claritatis sue: & Iacobi 1. *Glorie-*
tur frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua: vbi humilis, seu
ταπεινός, idem est quod vilis: & humilitas idem, quod vilitas: nam humilitas,
quæ est virtus superbiæ contraria, dicitur *ταπεινωσιν*, ut ad Ephes. 4. *Obsecro*
itaque vos ego vincit in Domino, ut *digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni*
humilitate, & mansuetudine: & ad Philip. 2. *sed in humilitate superiores sibi inuicem*
arbitrantes. Quoniam igitur eo loco non dixit Virgo, *ταπεινωσιν*, sed *ταπει-*
νωσις, multi ita interpretantur, ut Virgo dicat Deum respexisse suam ipsius vilita-
tem, & exiguitatem. Quam expositionem sequuntur Iansenius in sua concor-
dia, Vatablus in scholiis super eundem locum, ibidemque Caietanus, Isido-
rus Clarius, Euthymius, Erasmus, imò & D. Bernardus sermo. de B. Vir-
gine super illud Apocalyp. 12. *Signum magnum apparuit in celo*: vbi sic inducit

Gen. 29 32.

Psal. 24. 18.

Psal. 135. 23.

Locus cantici

B. Virginis

illustrator.

Philip. 3. 21.

Iacob. 1. 10.

Ephes. 4. 2.

Philip. 2. 3.

Iansen.

Vatablus.

Caietanus.

Isid. Clarius.

Euthymius.

Erasmus.

D. Bern.

Apoc. 12.

Virginem cum Elizabetha loquentem. *Beatam esse dicit, quæ credidit: sed crudelitatis, & beatitudinis causa respectu est supernæ pietatis, ut ex hoc magis beatam me dicant omnes generationes, quia ancillam humilem, & exiguam respexit Deus.* Potestque hæc expositio confirmari, quia non videtur conueniens summæ modestiæ Virginis, ut dicat Deum respexisse ad meritum humilitatis suæ: id enim esset gloriari, & de merito, & de virtute humilitatis, quod à verè humilibus longè abest.

II.

Verùm ne vel minimam maledicendi ansam præbamus Hereticis, qui ex hoc loco perperam intellectu occasionem acceperunt virginem iniuriis proscindendi appellando eam abiectam, ac vilem ex sua ipsius confessione: aduertimus verbum *ταπεινωσις* non semper vilitatem, sed interdum ipsam etiam humilitatis virtutem significare, ut exploratum est ex illa sententia à D. Petro. 1. sua epist. c. 5. & à Iacobo c. 4. usurpata: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam:* ubi pro hu-

Iacob. 4. 6.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

Matth. 23. 12.

super Missus est, virginitate placuit, & humilitate concepit. Etenim tunc primùm Deus humanitatem induit, cum virgo illa humilitatis plenissima pronunciauit. *Eccle ancilla Domini.* Atque hoc est, quod ipsa virgo commemorat Cant. i. cum ait: *Dum esset & ex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum:* nardus enim, qui frutex humilis est, humilitatem designat. Annotauit autem Rupert. in comment. eius loci tantum fuisse odorem huius nardi, id est humilitatis in Virgine, ut ad ipsum Deum in accubitu suo Regali in caelis consistentem peruenire poterit, eumque ita delectare, ut è caelo ad Virginis gremium per incarnationem traxerit.

Præterea obseruandum est, quod iam cœpimus dicere, humilitatem regalem quandam virtutem esse: idcirco enim sponsus de humilitate sponsam commendans eam *filiam Principis* appellauit. Est enim humilitas altissima, & humilis eo ipso quodd humilis est, maxime excelsus, ac sublimis, quemadmodum & superbus eo ipso quod superbus est, infimus, & abiectissimus. Itaque quod Christus ait: *Qui se humiliat exaltabitur: & qui se exaltat humiliabitur,* non solum accipendum est, postquam se humiliauerit ille, & iste exaltauerit, sed in ipso humilitatis actu supremam quandam altitudinem, & in ipso actu superbiae summam abiectiōnem contineri: atque adeo Virginem beatissimam eo ipso, quod se humiliavit, supra omnem fuisse euectam celsitudinem. Id quod ita exponit D. Aug. lib. 14. de ciuit. cap. 13. *Est, inquit, aliquid humilitatis miro modo, quod sursum faciat cor: & est aliquid elationis, quod deorsum faciat cor. Hoc quidem quasi contrarium videtur, ut elatio sit deorsum, & humilitas sursum: sed pia humilitas facit subditum superiori, nihil est autem superius Deo, & ideo exaltat humilitas, qua facit subditum Deo: elatio autem, qua in vicio est, eo ipso, quod respicit subiectionem, cadit ab illo, quod non est quidquam superius, & fit quod scriptum est Psalm. 72. *Deiecisti eos, dum eleuarentur: non enim aut: Dum eleuati fuissent, ut prius extollerentur, & postea deicerentur: sed cum extollerentur, tunc deieci sunt: ipsum quippe extollere deum deici est.* Hæc August. Aliam eiusdem rei præclaram etiam rationem affert D. Gregorius lib. 6. Mor. c. 6. 8. super illa verba Job. 5. *Qui ponit humiles in sublimi.* Quo loco docet D. Greg. humiles eo ipso, quod se humiliant, altissimos fieri. *In sublimi, inquit, humiles ponuntur, quia cum se ex humilitate substernunt alta menti, iudicio cuncta temporalia transcendunt: & cum se indignos in omnibus estimant, recta cogitationis examine huius mundi gloriam transcendentem calcant.* Idem eleganter persequitur Ioan. Gerson. 2. part. sermonis in cœna Domini, cōsideratione 1. vbi primùm docet veram humilitatem, dum exit à summa potentia, & gloria, & magnificentissima maiestate Dei ad suam impotentiam, seruitutemque intuentiam, effici potentissimam, & gloriosissimam, & monarchicam super omnia, quia nimitum facit ipsum Deum suam gloriam, & potentiam, dum propter Deum se, & omnia alia contemnenda arbitrat. *Quantum igitur, inquit, est humilitatis dominum habere omnia sub pedibus per generosum contemptum iuxta illud Deut. 11. *Omnis locus quem calcaueris pes vester, vester erit. Quid maius? & quam latum imperium nihil aliud à Deo magni pendere, nullique alteri rei subici.***

Secundò, Visionem Ioannis de muliere amicta Sole, humilitati accommodat, atque eam esse signum magnum apparens in caelo intelligibili, & supremo animæ rationalis: mulierem, inquam, amictam Sole iustitiæ. Quid enim iustius humilitate, quæ implet omnem iustitiam Math. 3. in capite eius coronam esse stellarum duodecim, hoc est, perfectionem omni virtutum fulgore radiantem: Lunam denique sub pedibus, hoc est, omnia terrena sub affectionibus per generosum contemptum. Tertio, Aduertit ad humilitatis tanquam Principis, & Reginae imperium militare, & seruire omnia: aduersa quidem ad exercitium,

Luc. 1. 38.
Cant. 1. 13.
Rupert.
Odor humilitatis in Virgine quatuor.

Humilitas virtus regalis.

Matth. 23. 12.

B. Virgo se humiliat super omnem euectam celsitudinem.
D. August.

Deiciunt se dum extollunt superbi.
Psalm. 72. 18.
D. Gregor.
Job. 5. 11.

Io. Gerson.

Humilitatis dominium.

V I.
Humilitas signum magnum in caelo.
Matth. 3.

Humilitatis imperium se per omnia
 Et tunc in prospera verò ad modestiam, sobriamque consolationem, Dicam amplius, inquit Gerlon, militans pro eis sui hostes fortissimus: nam ex peccatis redditur caucior, firmitior, ac potentior. Imò vide miraculum: ipsa ex morto propria reuiuiscit sapiens, fortiorque resurgit: nam quis neget magnam esse humilitatis recuperanda rationem humilitatem perdidisse? Quinetiam oritur ex suo contrario, quod est superbia non minori miraculo, quam si frigiditatem calor gignat: humilitatis quippe non parua est occasio animam contra Deum suum Creatorem, ac redemptorem superbisse. Quartò, Docet humilitatem suo modo esse ambitiosissimam; cupidissimam, maximi cordis, & altissimi spiritus: quoniam dedignatur nisi summo bono, nisi summis opibus, nisi summa gloria impleri. Postremò ait humilitatem similem esse speculo concauo, in cuius centro vniuntur omnes radii: & incidentiæ illustrationum diuinarum: quia nimirum humili omnes gratiæ communicantur à Deo, eamque ob causam appellari posse abyssum sorbentem omnium viuientium aquarum fluentia: imò & vacuum quoddam spirituale, ad quod implendū confluunt omnia, nec implere sufficiunt, nisi Deus. Ex his perspicuum relinquitur, quanto iure Virgo propter humilitatem filia principis dicta sit, sponsusque eius humilitatem demeritus dixerit: *Quam pulchri sunt gressus tui in calcamentis, filia Principis!*

Humilitas, spirituale vacuum.

COMMENTARIUM TERTIUM EXEGETICUM

In quo de sanctissima Deipara Virginitate, & maternitate
differtur ad illa verba: *Mulier amicta Sole.*

Amictam Sole fuisse Virginem, cum Verbum absque vilo
virginitatis præiudicio concepit.

SECTIO PRIMA.

I. SUPERIORIBVS commentarijs docuimus sanctissimam Virginem signum magnum fuisse, iuxta triplicem signi in sacris literis acceptionem, pro miraculo videlicet, scopo, atque vexillo: eandem in celo apparuisse ostendimus ob eximiam in omni genere magnitudinem: explicabimus etiam mulieris appellationem, vbi de nomine Mariæ, cuiusque tum corporis, tum animi pulchritudine aliquanto fusiùs disputauimus. Sequitur iam in visione Ioannis exponendum, quomodo fuerit amicta Sole: id quod tertio hoc commentario præstabitur. Et quoniam Virgo beatissima non solum fuit amicta Sole, sed Solem quoque ipsa amicit, iuxta illud Hierem. 31. *Famina circumdabit virum: utrumque isto comment. cõplectemur, quod adeo in Mariæ virginitate maternitatẽque potissimũ verfabitur, cuius vtriusque prerogatiuæ fuit sanè admirabilis, & maximè Diuinaconiunctio, & vnum ex tribus illis operibus mirabiliter singularibus, & singulariter mirabilibus, quæ commemorat D. Bernard. ferm. 3. in vigilia Natalis Domini. *Tria, inquit, opera fecit omnipotens illa**

Bernard.

manifestat